

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 45.

Lördagen den 27 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 351, angående avstående av den rätt till vatten och strömfall i Klarälven, som tillkommer kyrkoherdebostället $\frac{1}{12}$ mtl eller 80 öre skatt Östra Råda i Norra Råda socken;

nr 352, angående understöd åt vissa folkskollärarynkor;

nr 336, angående bidrag till folkskolläraernas pensionsinrättning;

nr 349, angående ändringar i staten för folkskolläraernas pensionsinrättning; och

nr 350, angående lönereglering för lärare vid småskoleseminarier.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen jämte inom riksdagen väckta motioner angående ändring i samma lagrum ävensom i § 24 riksdagsordningen.

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

Punkten 1:o).

§ 16 föredrogs; och begärdes ordet därvid av

Herr *H a g e*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag råkade för någon tid sedan av en tillfällighet avlyssna ett samtal här i Stockholm på en spårvagn. Det var två arbetarkvinnor, vilka samtalade med varandra och delgävo varandra sina erfarenheter om, hur dyrtiden och svälten hade gått fram inom arbetarklassen och i arbetarhemmen. Den ena kvinnan berättade, hur förhållandena

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 45.

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

hade utvecklat sig i hennes hem. Hon talade om, att där i hennes hem hade man mycket ont om bröd och matvaror, och så tillade hon, att där hemma måste man se till, att mannen, som har arbete, får riktigt tillräckligt särskilt utav brödet, som ju är närande och som han behöver, om han skall kunna hålla ut i arbetet; och så hade hon vidare, att man naturligtvis måste se till, att barnen, få med sig litet bröd i matsäck till skolan, när de begiva sig i väg dit. Följden är den, sade hon, att i många fall blir det så, att jag för min del får nästan halvsvälta, därför att jag måste avstå till min man och till barnen, så att de få tillräckligt med bröd; ty det tycker jag är nödvändigt, om mannen skall kunna arbeta och förtjäna åt familjen. Den andra kvinnan sade, att i hennes hem var det ställt på samma sätt.

Jag tror, att vad dessa två kvinnor samtalsvis skildrade, är en bild av förhållandena, sådana de utvecklade sig i tusen och återigen tusen arbetarhem här i landet just nu i dessa dagar.

Men tusentals av dessa arbetarkvinnor, för vilka dessa två samtalande kvinnor voro typiska, just dessa tusental vill regeringen ställa utanför kvinnlig rösträtt, utan möjligheter att erhålla medbestämmanderätt här i landet, om kvinnorna skulle erhålla rösträtt och tillåtas deltaga i avgörandet av landets öden! Ty givet är, att tusentals och åter tusentals av dessa kvinnors män kunna ej i rätt tid betala sin skatt, och så bli deras hustrur också utan rösträtt enligt regeringens förslag.

Man måste säga, att detta är en synnerligen inkonsekvent ståndpunkt, när man samtidigt kan konstatera det förhållandet, att överklassens och medelklassens kvinnor genom regeringens förslag säkerligen i de allra flesta fall skulle ha fått politisk rösträtt, om nu regeringens förslag skulle ha bifallits — såsom vi alla veta har det redan fallit genom första kammarens beslut. Man må säga, att det är en synnerligen inkonsekvent ståndpunkt detta, då man ger bl. a. rösträtt åt lyxkvinnan. Ty det finnes en sådan typ överklasskvinna, som under hela sitt liv icke åstadkomma ett nyttigt, ett nationalekonomiskt nyttigt dagsverke åt samhället. Och likväl säger man i den kungl. propositionen på något ställe, att kvinnans rösträtt motiveras med den insats, som kvinnan gjort under kristiden, under krigsåren. Då måste man verkligen påstå, att det är synnerligen inkonsekvent, att just till dessa arbetarkvinnor, som ha gjort en sådan insats för att hålla ihop de fattiga hemmen, säger regeringen: »ni, ni ha icke rätt till kvinnlig rösträtt, ni kan icke få sådan».

Vidare innebär regeringens förslag detsamma i fråga om t. ex. hustrun till en supig man. Den supige, den slarvige mannens hustru har i de flesta fall icke rätt eller möjlighet, enligt regeringens förslag, att få sin rösträtt. Likväl tycker man, att i ett sådant fall, när det gäller kvinnan i en familj, där familjeförsörjaren är supig och slarvig, kunde det finnas skäl att särskilt belöna just den kvinnan, ty hon har naturligtvis dubbelt svårare än kvinnan i en familj, där mannen är ordentlig.

Som en sammanfattning av regeringens förslag på denna punkt

skulle jag vilja säga, att detsamma strider just mot personlighetsprincipen, vilken regeringen dock anser sig vilja förfäktas i och med framförande av kravet på den kvinnliga rösträtten. Här får faktiskt, kan man säga, en kvinna, alltså en annan person än mannen, sota för vad mannen försyndar sig. Det är icke nog med, att en sådan kvinna, som är gift med en slarvig och supig man, får bära konsekvenserna av detta förhållande inom hemmet, utan hon får också bära konsekvenserna i den form, att hon icke tillerkännes den rösträtt, som hon annars möjligen skulle kunna få.

Nu har ju emellertid regeringen och även liberalerna i allmänhet inom konstitutionsutskottet sökt ge en förklaring, varför man måste ordna saken på det sätt, som här skett. Man har sagt, att denna åtgärd att, så att säga, lägga dubbla streck på den gifta kvinnan är alldeles nödvändig, därför att kvinnans ekonomiska förhållanden äro sammankopplade med mannens i ett äktenskap, där egendomsgemenskap råder. Ja, jag skulle möjligen kunna förstå den uppfattningen, om det icke funnes en omständighet, som jag kunde peka på och som fullständigt, såvitt jag ser saken, river ned hela den grund, varpå regeringen byggt upp sitt förslag i denna punkt. Det är den omständigheten, att när det gäller den kommunala rösträtten, inverkar icke ett sådant förhållande, som att en kvinna, som har egen inkomst, är gift med en man, som inte har betalt sina skatteutskylder. Hon erhåller alltså kommunal rösträtt, även om mannen faller för ett sådant streck. Jag måste säga, att då det alltså är konstaterat, att man på ett annat område kan tillåta en sådan praxis, varför kan det då icke tillåtas även inom det område, som det nu gäller? När det har varit tekniskt och juridiskt möjligt att ordna rösträtten för kvinnan, då hon lever i egendomsgemenskap med mannen, i ett sådant förhållande, även när hon råkat ut för den malören, att manner ramla för ett streck, varför skall man då icke kunna ordna saken på samma sätt, när det gäller den politiska rösträttens område, när det gäller valen till andra kammaren.

Herr talman, jag ser alltså i den omständigheten, att denna sak har kunnat ordnas i fråga om den kommunala rösträtten på det sätt, som jag föreslagit i den motion jag i denna fråga väckt, en möjlighet till att kunna ordna denna sak på samma sätt inom den politiska rösträttens område; och från den utgångspunkten, herr talman, skall jag be att få yrka avslag å regeringens förslag i denna paragraf, vilket, som bekant, går ut på att sammankoppla den gifta kvinnans rösträtt med mannens rösträtt. Jag skall alltså be att få yrka bifall till den motion, som jag väckt med avseende på § 16, d. v. s. jag hemställer, att denna del av § 16, som vi nu behandla, skall komma att lyda rätt och slätt: »Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna», och att alltså det tillägg, som i den kungl. propositionen kopplats till detta stadgande och som avskär gift kvinna i vissa fall från rösträtt, må borttagas ur förslaget.

Vidare anförde:

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag skall be att få

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*
(Forts.)

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

börja med de ord, varmed herr Hage slutade sitt anförade. Han slutade med att säga, att då det kunnat ordnas med den kommunala rösträtten på sätt, han nämnde, borde man även i detta fall kunna låta den politiska rösträtten gå efter samma linjer. Men saken är nog den, att dessa två olika slag av rösträtt ha rätt olika dimensioner. Vad den kommunala rösträtten beträffar är ju det belopp, som kommer på kvinnans egen debetsedel, ofta en kascherad del av mannens inkomst, och på grund av röstskalan blir det blott ett obetydligt restetal, som kommer henne till del. Jag förmodar, att detta är anledningen till, att denna sak mindre uppmärksammas. Med den rättsuppfattning, som gjort sig gällande åtminstone från regeringshåll och senast i dag på morgonen uttalats av herr justitieministern, skulle hela den gemensamma egendomen häfta för alla slags utskylder, och efter denna princip skulle även gift kvinna, som har egen debetsedel, förlora sin rösträtt, då mannen häftar för sina utskylder. Herr Hage har framhållit många beklagliga exempel, som naturligtvis särskilt i dessa tider kunna framdragas på detta område. Det är ju utom allt tvivel, att man kan peka på fall, det ena efter det andra, som äro synnerligen beklagliga, men man får väl dock icke fästa sig vid dessa enskilda fall, utan se till den allmänna principen.

Herr Hage sade, att det skulle vara en bristande konsekvens, om den arbetande kvinnan, som alldeles speciellt drabbades av dyrtiden, eventuellt icke skulle få — såsom nog tyvärr blir förhållandet — den rösträtt, som vi sträva efter att skaffa henne, medan däremot kvinnorna i de rika hemmen skulle få denna rösträtt. Men precis samma förhållande råder ju beträffande männen. Den arbetande mannen, som har kommit i den situationen, att han icke kan betala sin skatt under dessa svåra tider, är ju genom utskyldsstreckket berövad sin rösträtt, under det att den förmögne mannen, som kan betala sin skatt, fortfarande har sin rösträtt kvar. Denna sak sammanhänger nog så pass intimt med frågan om egendomsgemenskap för man och hustru, att det torde vara mycket svårt att här kunna göra någon åtskillnad. Man får givetvis inrikta ansträngningarna på att få detta utskyldsstreck så beskaffat — en del vilja helt taga bort detsamma, andra åter vilja ha det reformerat — att det icke leder till de beklagliga konsekvenser, som nyss framhöllos från denna plats.

Det kan ju sägas, att om kvinnan skulle få rösträtt utan att drabbas av utskyldsstreckket, skulle hon faktiskt på sätt och vis bliva premierad. Hon skulle ju då i stor utsträckning få en rösträtt, som mannen icke komme i åtnjutande av, då det ju beklagligtvis är så, att utskyldsstreckket träffar i ofantligt många fall. Det är sant, att om kvinnan har en slarvig man, hon med orätt skulle kunna berövas sin rösträtt, men vi ha ju även tyvärr sådana fall, då män förlora sin rösträtt därigenom, att kvinnan icke sköter hemmet på sådant sätt, att mannen blir i stånd att betala sina utskylder.

Jag tror därför, att den uppfattning som motionären här har velat tillvita regeringen och de liberala medlemmarna i konstitutionsutskottet icke får betraktas på det sätt, som han här gjorde.

När denna fråga år 1912 behandlades här i kammaren, yttrade sig herr Branting i densamma, och han uttalade då en uppfattning, som överensstämmer med den, jag här gjort gällande. Herr Branting yttrade nämligen då, »att på det sättet blir det icke på en gång två fattiga som stupa, men å andra sidan bär det åtminstone mig emot att i lagstiftningen införa en så besynnerlig partiskhet till förmån för kvinnorna, som att stadga, att hustrur skola vara alldeles immuna för utskyldsstrecket. Hustrun skulle alltid under alla förhållanden få behålla sin rösträtt, medan hennes man, som dock i de ojämförigt flesta fallen får draga lasset och kanske icke orkar betala sin kommunalskatt, ändå samtidigt skulle förbliva rösträttslös. — Jag tror icke, att man på en sådan väg kommer på ett rimligt sätt framåt. Snarare avlägsnar man sig väl från den genomgående grundsatsen i detta förslag, som måste finnas, för att det skall vara något sammanhang och någon stomme i detsamma. Vi från vår ståndpunkt underkänna ju alla streck och således även detta, men när man nu har streck på alla andra håll, synes det mig vara en smula inkonsekvent att icke hava dem även för de gifta kvinnorna, utan ställa dessa i privilegierad ställning.» Det var den synpunkt, som herr Branting lade på frågan då den behandlades här år 1912, och det är den synpunkt, som vi nu å vår sida lägga å densamma.

Det kan ju för närvarande, då frågan är fallen, betyda mindre vad som nu antages, men jag för min del är aldrig vän av några demonstrationer i sådana fall som detta. Jag anser, att man bör säga vad man vill och sedan stå för detsamma, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! I anslutning till det anförande, som jag höll i förmiddags och det uttalande, som jag då gjorde, tillåter jag mig nu att yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande av undertecknad och Olof Olsson m. fl.

Den siste talaren ansåg, att det var riktigt såsom regeringen hade formulerat denna paragraf. Med de utgångspunkter, som regeringen haft, är det otvivelaktigt riktigt, och även med de utgångspunkter, som den siste talaren hade, kan det nog också vara riktigt, men med de utgångspunkter som vi ha, är det icke tillfredsställande. Förslaget stämmer icke heller så helt med den motivering, som justitieministern själv har givit i statsrådsprotokollet rörande denna del. Han säger nämligen där: »Det har icke ansetts nödigt eller lämpligt att ställa sistnämnda fråga» — nämligen frågan om utskyldsstrecket — »i samband med den nu förevarande, utan har det funnits riktigare, att vardera frågan behandlas för sig. För att emellertid en eventuell ändring av de allmänna bestämmelserna om strecken icke skall behöva föranleda omformulering av de särskilda stadgandena angående kvinnans rösträtt har dessa stadganden erhållit den avfattning, som framgår av förslaget».

Jag vill blott fästa uppmärksamheten på, att för den händelse att utskyldsstrecket kommer att ändras eller avskaffas, när det gäl-

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

ler männen, är den av regeringen föreslagna formuleringen av § 16 utav den beskaffenhet, att även stadgandet rörande kvinnans rösträtt måste ändras. Sälunda stämmer icke förslaget riktigt i denna del med det i statsrådsprotokollet gjorda uttalandet.

Man kan ju visserligen resonera så, som man gjorde i utskottet, och säga, att det är ju naturligt, att när det blir ändring i fråga om de för männen gällande strecken, följer naturligtvis samtidigt, att motsvarande ändring skall ske även för kvinnorna. Ja, det är ju riktigt, men jag vill dock ehuru detta icke är avgörande, fästa uppmärksamheten vid, att motiveringen och formuleringen i denna del icke riktigt stämma överens.

Jag skall icke upptaga tiden vidare — det kan ju vara tämligen onödigt — men jag vill säga, att när justitieministern på förmiddagen rörande denna sak förklarade, att han för sin del ansett det lämpadt att införa dessa bestämmelser i förevarande paragraf, så gav han icke någon vidare klaggörande motivering för denna sin ståndpunkt. Men är det nu så, vilket är omtvistat åtminstone beträffande utskyldsstreet, att den gifta kvinnan i varje fall skulle förlora rösträtten, då mannen resterar för utskylder, så är det klart, att dessa tillägg till paragrafen hade varit överflödiga, då förlusten av rösträtten ändå skulle inträda på den grund, att den gifta kvinnan som icke vunnit boskillnad, lever i egendomsgemenskap med mannen. Sälunda föreligger icke heller det skälet, för den av utskottet föreslagna formuleringen av § 16.

Jag anhåller alltså, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation. Jag kan göra detta så mycket hellre, som kammaren nu är fullständigt oförhindrad att här följa sin egen mening i denna fråga, då ju första kammaren redan genom sitt avslag för denna gång omöjliggjort reformen. Det kan dock ha sin betydelse för frågans framtida behandling om denna kammare nu antager ett längre gående förslag än det, som regeringen och utskottet här ha stannat vid.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Herr von Sneidern yttrade, att vi icke borde förfalla till några demonstrationer, och han motiverade detta med, att vi borde rösta enbart med tanke på den sak, som det här verkligen gäller. Jag ber att få instämma med herr von Sneidern och anhåller att just från den utgångspunkt, som han gjorde gällande, få yrka bifall till herr Hages reservation. Ty voteringen här gäller för eller emot personlighetsprincipen. Det är ju så, att herrar liberaler med tillhjälp av några bland regerings-socialisterna ha inom regeringen på denna punkt brutit mot en gammal demokratisk princip, nämligen personlighetsprincipen. Man vill här göra den gifta kvinnans rösträtt beroende av mannens skattebetalning. Man vill alltså jämställa den gifta kvinnan med oxen och åsnan, på samma sätt som man fordomdags brukade anse kvinnan utgöra en del av mannens ekonomiska tillhörighet. Jag tror, att andra kammaren borde vara färdig att frångå den principen och ge kvinnorna rösträtt såsom personer och såsom medborgare utan någon som helst sammankoppling av hennes ekonomi med mannens ekonomi.

Jag tillåter mig att hänvisa till den reservation, som förelåg från den liberala sidan vid konstitutionsutskottets betänkande i samma fråga vid förlidet års riksdag. Där uttalade sig dessa liberala reservanter på följande sätt: »De senaste krisåren ha ej kunnat undgå att ställa dessa missförhållanden i en särskilt bjärt belysning, i det att skattebördan under den nu rådande dyrtiden blivit mer än någonsin tryckande för de mindre bemedlade inkomsttagarna och utebliven skattebetalning därför i en stigande mängd av fall måste anses vållad av ren oförmåga, icke av bristande vilja eller ordentlighet.» Här har ju alltså liberalerna själva så sent som i fjol sagt ifrån, att den bristande skattebetalningen kan i stigande antal fall på grund av kristidens tryck vara beroende på bristande förmåga och icke på bristande vilja. Nu veta vi alla, att för närvarande äro kristidens svårigheter värre än i fjol, och vi veta på samma gång att vi gå emot stigande arbetslöshet, d. v. s. i stigande antal fall kommer den bristande skattebetalningen att bero icke på dålig vilja utan på bristande förmåga. Liberalerna anse sålunda, att i rådande tidsläge bör man icke bara fälla ett större antal män för bristande skattebetalning utan även ett större antal gifta kvinnor böra falla på grund av mannens bristande skattebetalningsförmåga, beroende på dyrtidens och arbetslöshetens tryck.

Jag vill därjämte tillägga, att i andra länder, till vilkas lagstiftning regeringen hänvisat och där kvinnans rösträtt genomförts, gälla de villkor, som vi vilja genom herr Hages motion åstadkomma i vårt eget land. I Finland är det sedan 1906 så, att kvinnans rösträtt icke är beroende på mannens bristande skattebetalning. I Norge gäller sedan 1913 detsamma, att den gifta kvinnans rösträtt icke är beroende på mannens skattebetalning. I Danmark gäller sedan 1915, då den nya lagen kom till, att mannens bristande skattebetalning icke utgör diskvalifikationsgrund för den gifta kvinnan. Samma gäller genom den engelska lagen av 1917 och, om jag icke missar mig, även enligt den planerade lagen i Ungern, d. v. s. den gifta kvinnans rösträtt fälles icke på grund av bristande skattebetalning från mannens sida. När dessa stater varit mogna för att vidtaga dessa åtgärder, när regeringen i sitt förslag har väddjat till erfarenheterna från dessa länder, så är detta ett tämligen starkt skäl för att vi i Sverige, och sålunda även liberalerna, en gång för alla lagfästa personlighetsprincipen helt och fullt och icke göra kvinnan till en del av mannens ekonomiska gemenskap utan låta kvinnan genom sitt eget värde nå fram till full medborrarrätt här i landet.

Med den motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Hages motion.

Herr von Sneidern: Det förefaller, som om den senaste talaren något försökte att föra in debatten till att röra sig om de streck, som för närvarande finnas. Den reservation från liberalt håll, som upplästes, den lär väl gälla utskyldsstrecket, som befunnits under nuvarande förhållanden hava blivit allt mer ohållbart. Det

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

visar ju de svåra förhållanden, som nu råda i ett allt större antal fall, då det blir bristande förmåga, som blir anledningen till att individerna falla för strecket och icke bristande vija. Men detta beklagliga förhållande leder till att man får taga upp frågan om utskyldsstrecket. Det arbetet pågår, och vi ha fått upplysning av regeringen om att den frågan kommer inom kort, d. v. s. till nästa riksdag, till behandling här, och då torde det bli tillfälle att gå närmare in på dessa frågor.

Utskottets ärade vice ordförande, påpekade, att den formulering, som nu gavs från utskottets sida åt paragrafen, skulle vara så beskaffad, att den icke lämpade sig, i den händelse utskyldsstrecket helt ströks. Han rättade sig sedan föreföll det mig, men det måste understrykas, att genom att utskyldsstrecket kommer bort för mannen, så kommer det automatiskt att falla bort även för kvinnan, utan att en ändring sker av paragrafen. Sålunda kan denna formulering av paragrafen icke vara till skada i annat fall än om man ställer sig på den ståndpunkten, att man vill helt premiera kvinnan och ställa henne helt utanför dessa streck, som äro och böra vara föremål för en noggrann revision.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande,

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Endast två korta repliker till herr von Sneidern. Herr von Sneidern gör gällande, att de förslag, som majoriteten i utskottet samlat sig omkring och alltså liberalerna i allmänhet, innebära, att detta strecks verkan på kvinnan skulle endast förefinnas under någon kort övergångstid, intill dess att den utredning, som nu försiggår, skulle bliva färdig. Mot detta vill jag då påpeka ett förhållande, som jag tror ställer saken i någon annan belysning än herr von Sneidern åstadkom. Jag vill säga, att, såvitt jag förstår, är det liberalernas mening att som ett resultat av den pågående utredningen möjligen åstadkomma, att en man erhåller kommunal eller politisk rösträtt, om han icke har *förmåga* att betala skatten. Men däremot tror jag den allmänna uppfattningen inom det parti, herr von Sneidern företräder, är den, att en person, som visserligen *kan* betala skatten men av t. ex. supighet eller slarvighet icke betalar, han skall icke få rösträtt. Det tror jag är grundtonen i den utredning, som försiggår. Men vad blir följden av detta? Jo, följden av detta förhållande blir den, att den ordentlige manns hustru visserligen får rösträtt, om utredningen leder dit, som herr von Sneidern tänkt sig. Men hustrun till den supige eller oordentlige mannen och till den man, som visserligen *kan* betala skatten men icke gör det, hans hustru får icke rösträtt. Hon får faktiskt sota i form av utebliven rösträtt för det förhållandet, att mannen icke betalar sin skatt. Alltså dessa kvinnor äro icke hjälpta med en sådan reform, som jag föreställer mig, att den liberala reformen kommer att bliva.

Jag skulle vilja rikta ännu en replik mot herr von Sneidern i en annan punkt. Han gjorde nämligen gällande, att kvinnans rösträtt inom det kommunala området är av mycket mindre innebörd än den

politiska rösträtten. Ja, detta påstående är alldeles riktigt för närvarande med den 40-gradiga skalan. Det är givet, som herr von Sneidern anmärkte, att om en gift kvinna har en inkomst, så är den i allmänhet sådan, att hon har en liten rösträtt, och följden blir i de flesta fall, att hon kanske har en eller två röster eller något sådant, och då betyder denna rösträtt mycket mindre än den rösträtt som hon skulle få inom det politiska området om min motion bifölles. Men då vill jag påvisa för herr von Sneidern att, så vitt jag förstått saken rätt, har Kungl. Maj:t i den nu föreliggande propositionen om den 40-gradiga skalans slopande icke föreslagit någon ändring i detta förhållande om man inom det kommunala området skulle övergå till samma slag av rösträtt, d. v. s. en man en röst, en kvinna en röst. Alltå blir följden därav, att om ett sådant förslag ginge igenom, så bleve omfattningen av kvinnans rösträtt inom det kommunala området lika betydelsefull och lika omfattande som inom det politiska området. Och då föreligger icke den anledningen längre, som av herr von Sneidern anförts, att utforma rösträtten för gift kvinna på annat sätt inom den politiska rösträttens område än inom den kommunala.

Jag föreställer mig, att denna motivering, som jag nu anført, är så bindande i det här fallet att den tillfredsställande bemöter herr von Sneiderns motivering på den här punkten.

Ja, herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr J a n s s o n i Edsbäcken: Herr talman! Det förefaller mig tämligen onödigt att upptaga en längre diskussion om denna fråga, då den är fallen i första kammaren. Det bör då icke göras för stort nummer av detta ändringsförslag, Det blir icke någon annan utväg än att företaga en utredning rörande dessa skattestreck. Då frågan har fallit i första kammaren, så anser jag, som sagt, att vi gott kunna rösta för bifall till utskottets förslag.

Så skulle jag vilja säga att när regeringen, som består av ledamöter från båda vänsterpartierna, framkommit med detta förslag, det är tämligen omotiverat att nu ingå på en så kallad demonstrationsvotering.

Detta är skälet för mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Herr talman! Det har av två liberala talare gjorts gällande, att eftersom regeringsförslaget fallit i första kammaren, så finnes det icke någon anledning att här diskutera en detalj, och herr von Sneidern påpekade, att ett beslut om att gift kvinnas rösträtt skulle häfta vid mannens skattebetalning, icke skulle spela någon roll därest man vid en utredning kom till det resultatet, att utskyldsstrecket borde helt slopas, i vilket fall naturligtvis mannens bristande skattebetalning icke inverkad på kvinnans rösträtt. Men om så är, om man räknar med den möjligheten, att den någånende utredningen kan föra liberalerna från deras helt visst ohållbara ståndpunkt att söka uppdelade dem, som falla för utskyldsstrecket, i ordentliga och oordentliga, om man måste

*Ang. politisk
rösträtt och
rättsbarhet för
kvinnor.
(Forts.)*

Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.

(Forts.)

räkna med, att utskyldsstrecket helt slopas, då kan jag icke finna någon som helst anledning föreligga, att man vid en votering eller ett beslut, som efter första kammarens avslag endast kan bli en demonstration, här skulle uttala sig för en sådan ordning, som innefattas i regeringens förslag i denna punkt. Därmed skulle man blott utan att kunna bringa detta stadgande i tillämpning under övergångstiden intill dess frågan om strecken är utredd, principiellt fastslå som andra kammarens uppfattning, att gift kvinna bör beträffande sin rösträtt vara beroende av mannens förhållande i avseende på skattebetalning och i fråga om konkurstillstånd. Det synes mig under föreliggande omständigheter riktigast att icke binda sig för någon sådan princip, utan i stället hålla frågan öppen och nöja sig med att — såsom andra kammaren genom tidigare beslut i dag gjort — markera, att man önskar rösträtt för kvinnan på samma grunder som för männen, men att man icke yttrar sig om vilken begränsning som bör ifrågakomma, då hela frågan om strecken är under utredning. Jag ansluter mig därför till den formulering, som föreslagits i herr Hages motion. Jag skall för min del gärna erkänna, att jag icke är alldeles övertygad, att ens denna formulering lämnar tillräckliga garantier. Om man utgår från egendomsgemenskapen och att skattebetalning och dylikt skall häfta vid den gemensamma egendomen, så kan med den formulering, som givits i herr Hages motion, det förhållandet inträffa, att prövningsmyndigheterna med en juridisk motivering kassera gift kvinnans rösträtt i det fall, då mannen häftar för utskylder eller är i konkurstillstånd. Jag tror sålunda, att, om man här vill säkra sig mot den orättvisa, som enligt min uppfattning ligger däri, att kvinnans rösträtt göres beroende av mannens förhållanden i ena eller andra avseendet, det blir nödvändigt, därest skattestrecket och andra streck skola bibehållas, att det uttryckligen i lagen införes, att gift kvinna *icke* kan drabbas av påföljderna av mannens bristande skattebetalning e. d. Men då ett sådant förslag icke föreligger och då det icke kan vara tvivel därom, att ett bifall till herr Hages motion innebär en opinionsyttring för den ståndpunkt, som jag anslutit mig till, så ber jag att få yrka bifall till denna motion.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets förslag till ändrad lydelse av förevarande paragraf, nämligen dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga berörda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om det förslag till ändrad lydelse av föreliggande paragraf, som framstälts i den av herr Hage m. fl. avgivna motionen nr 337, propositioner dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga nämnda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit

med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Ang. politisk
valrätt och
valbarhet för
kvinnor.*

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antager det förslag till lydelse av § 16 riksdagsordningen, som framställts i förevarande av herr Hage m. fl. avgivna motion, nr 337, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda förslag.

Omröstningen utföll med 65 ja mot 46 nej; och hade kammaren alltså såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antagit jämväl det förslag till lydelse av förevarande paragraf i riksdagsordningen, som framställts i den av herr Hage m. fl. avgivna motionen nr 337.

§§ 19, 21 och 24.

Utskottets förslag till ändrad lydelse av förevarande paragrafer antogos såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling.

Utskottets hemställan i punkten 1:o) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut rörande de i punkten upptagna förslag till ändringar i riksdagsordningen.

Punkten 2:o).

Kammaren fann utskottets hemställan vara besvarad genom ovannämnda beslut angående ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

§ 3.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från eller restitution av tullavgift för åtskilliga materialier och skeppsförnödenheter för pansarbåten Sverige; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med för-

*Ang. förbud
mot utsläppande
av tjur
eller hingst å
samfärd
betesmark.*

Ang. förbud
mot utsläppan-
de av tjur
eller hingst å
samfällid
betesmark.
(Forts.)

slag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfällid betesmark.

Genom en den 22 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 228, vilken blivit hänvisad till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfällid betesmark.

Utskottet hemställde, att riksdagen, under förklarande att det i förevarande proposition innefattade lagförslaget icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av berörda proposition, för sin del antaga följande

Lag

om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfällid betesmark.

1 §.

Där förhållandena inom något hushållningssällskaps område sådant påkalla, äger Konungen, på framställning av hushållningssällskapet och vederbörande landsting, förordna, att inom hushållningssällskapet område eller viss del därav tjur, som är över sex månader, eller hingst, som är över ett år, icke må utsläppas å samfällid betesmark, med mindre alla, som äga rätt till bete därstädes, det medgiva.

I dylikt förordnande skall tillika utsättas viss dag för dess ikraftträdande.

2 §.

Förseelse mot enligt 1 § meddelat förordnande, vare sig den sker med uppsåt eller genom försummelse eller oförsiktighet, straffes med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Därest någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom ovan sägs, densamma fortsätter, skall han för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till de böter, som för förseelsen äro stadgade.

3 §.

För förseelse, som med husbondes vetskap begås av hans hustru, barn, husfolk eller i hans arbete antagen person, ansvare husbonden, likasom vore förseelsen begången av honom själv.

4 §.

Var som inom område, för vilket förordnande enligt 1 § meddelats, äger rätt till bete å samfällid betesmark, må intaga annan delägare tillhörig tjur eller hingst, som dit olovligen inkommit, och åligger det djurets ägare att efter tillsägelse avhämta detsamma samt giva

ersättning för dess underhåll och vård; skolande därutinnan vad i §§ 25 och 26 samt 28—34 i förordningen om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselsskyldighet den 21 december 1857 är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Ang. förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfäll betesmark.

(Forts.)

5 §.

Förseelse, varom i denna lag sägs, åtalas av allmän åklagare.

Böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla kronan och skola vid bristande tillgång till deras fulla gäldande förvandlas enligt allmän strafflag.

6 §.

Förordnade enligt denna lag skall tillika med erinran om påföljd för förseelse däremot genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg på statsverkets bekostnad införas i länskungörelserna och i en eller flera tidningar inom orten.

Denna lag skall träda i kraft den 1 augusti 1918.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr E d b e r g: Herr talman! Jordbruksutskottet har här i sitt utlåtande i huvudsak gått med på Kungl. Maj:ts lagförslag. Det är ju alldeles givet, att det kan vara mycket att anmärka mot om att lägga så stor makt i en enda persons hand. Vi se, att en del hushållningssällskap ha yttrat sig i det här ämnet, bland dem Gävleborgs hushållningssällskap. Det gör därvid gällande, att framställningen väl vore till sitt syfte beaktansvärd, men att, då ett förbud i föreslagen riktning skulle i hög grad ingripa i den enskildes rätt och otvivelaktigt för stora delar av landet medföra avsevärda svårigheter samt någon önskan om dylik lagstiftning åtminstone dittills icke gjort sig gällande inom länet, framställningen — vars befogenhet i fråga om de nordligaste länen dock ej kunde förnekas — icke för närvarande borde föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, såvitt Gävleborgs län anginge.

Jämtlands läns hushållningssällskap har också yttrat något liknande. I referatet i den kungl. propositionen heter det: »Det förefölle dock som, i händelse en sådan lag bleve gällande, det skulle vara att lägga allt för mycken makt i en enda persons hand, om denne skulle inom en större samfällighet kunna med sitt veto förbjuda eller förhindra tjurs utsläppande i betesmarken.»

Och vidare heter det: »Den ifrågasatta lagbestämmelsen skulle således bidraga till att åstadkomma oenighet, tvister och stridigheter emellan betesrättsägarna, och då den tillika måste anses göra ett stort ingrepp i självbestämnings- och den fria nyttjanderätten, vore att befara, att den komme att av allmänhetens mötas med mycken ovilja.»

Älvsborgs läns hushållningssällskap säger, enligt propositionen,

Ang. förbud
mot utsläppan-
de av tjur
eller hingst å
samfälld
betesmark.

(Forts.)

»att framställningen, hur behjärtansvärd den än vore, likväl icke kunde tillstyrkas såsom innebärande alltför stort ingrepp i den fria äganderätten.»

Våra hushållningssällskap ha ju uppmanat oss norrlänningar att att inrikta oss på mjölk- och köttproduktion, och vi ha ju i huvudsak även följt deras uppmaning utom i dessa senaste tider, då vi, av särskilda skäl, som jag icke här behöver relatera, inriktat oss på spannmålsproduktion. Vi veta ju, att de norrländska kommunerna ligga mycket litet centralt, då det gäller ett tillgodogörande av deras mjölkproduktion, medan däremot köttproduktionen på en del håll kan gå för sig alldeles utmärkt. Genom en sådan lagbestämmelse som den nu föreslagna skulle det emellertid kunna hända, att vi i Norrland kunna bli helt och hållet avstängda från möjligheterna till köttproduktion. Vi veta ju, att det finnas många jordbrukare, som uppföda 1, 2, 3, 4 tjurar på höstarna och ha dem inne under vintern för att på sommaren släppa ut dem på bete i skogarna. På höstarna hämtas de in och gödas upp för att våren därpå säljas till industrisamhällen och städer. Blir nu detta förslag lag, är det mycket troligt, att det åtminstone på vissa håll kommer att hämma köttproduktionen, så att både konsumenter och producenter bliva lidande.

Med anledning av vad jag nu har sagt, får jag, herr talman, yrka avslag på jordbruksutskottets förslag i § 1 och anhålla, att denna paragraf måtte få följande ändrade lydelse:

»Där förhållandena inom något hushållningssällskaps område sådant påkalla, äger Konungen, på framställning av hushållningssällskapet och vederbörande landsting, förordna att inom hushållningssällskapet område eller viss del därav tjur, som är över sex månader, eller hingst, som är över ett år, icke må utsläppas å samfälld betesmark, med mindre två tredjedelar av alla dem som äga rätt till bete därstädes, det medgiva.»

Det kan ju tyckas, som om det vore en ganska liten majoritet, som föreslås i denna paragraf, men det går dock icke an att lägga så mycken makt i en enda persons hand. Det är mycket troligt, att första kammaren går med på utskottets förslag, och då blir här, om mitt ändringsyrkande antages i denna kammare, en sammanjämkning, och förmodligen stannar man då vid $\frac{3}{4}$ röstmajoritet. Härigenom uppnås dock den av mig åsyftade verkan, att icke en enda person skall kunna sätta krokben för oss att få släppa ut tjurar på samfällt bete. Det kan ju hända, att av tjugofem markägare de tjugofyra vilja släppa ut tjurar på allmänt bete, under det att den tjugufemte skulle kunna av ovilja sätta sig mot detta, oaktat han kanske icke har ett enda kreatur att släppa ut. Jag tror därför, att det skulle verka mycket hämmande på köttproduktionen i Norrland, om jordbruksutskottets förslag antoges av riksdagen i oförändrat skick.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, dels att lagen sådan den här föreslås, är föranledd av riksdagens skrivelse 1916, och dels att Norr-

bottens läns hushållningssällskap redan 1906 anhöll att få en lag, så beskaffad som den här föreliggande. Man framhöll då från hushållningssällskapets sida, att staten och hushållningssällskapen beviljade medel för premiering av djur och att djurföreningar och avelsföreningar bildats med understöd av staten och hushållningssällskapen, samt att deras arbeten förhindrades, om tjurar av sämre beskaffenhet finge släppas ut på de samfälda betesmarkerna.

Ang. förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfäld betesmark.

(Forts)

Nu har den siste aktade talaren hemställt, att lagen skulle få mindre verkan än vad man tänkt sig, i det att det skulle fordras att $\frac{1}{3}$ av markägarna motsatte sig saken för att en tjur icke skulle få släppas ut på bete. Lagförslaget innehåller däremot, att om en delägare i betesmarken sätter sig emot detta, så skulle tjuren icke kunna intagas på det allmänna betet. Det är emellertid alldeles tydligt, att skall man värna om kreatursaveln och få någon nytta av denna lag, så bör väl icke en tjur av sämre ras under några villkor få komma in på allmänna betesmarker. Jag kan icke finna, att något är att vinna med det yrkande, som herr Edberg föreslagit, och ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr J o n s s o n i Källerring: Herr talman, mina herrar! Jag förstår mycket väl vad denna lag åsyftar. Jag förstår, att det gäller att värna om en djurras, som man icke vill skall bliva uppblandad med en sämre sådan. Men när jag tänker på de förhållanden, som äro rådande uppe i Norrland, och att lagen innebär, att en enda person kanske av ren trilska skulle kunna förbjuda flera markägare, kanhända inom ett ganska stort område, att släppa ut sina djur på bete, då kan jag omöjligt vara med om att upphöja utskottets förslag till lag. Jag tänker här närmast på de många små jordägarna, som bo långt bort i skogsbygderna och där ha sin huvudsakliga näring av att uppföda djur. Dessa djuruppfödare bruka lägga på sina tjurkalvar på vintern, i förhoppning att under sommarens kunna släppa ut dem på bete, och på detta sätt kunna framföda djuren så att de växa till och bli värdefulla för avsalu senare på hösten eller nästkommande vinter. Denna lag skulle kunna medföra svårigheter för en hel del markägare att fritt kunna utöva denna sin näring, om t. ex. ett bolag hade något skogsskifte inom området och detta bolag icke hade några djur att släppa ut på den ifrågasvarande marken och därför ansåge med sin fördel förenligt att helt och hållet förbjuda all betning på hela området för tjur och hingst så bleve detta möjligt, ehuru väl en hel del mindre jordägare vore i huvudsak delägare av markområdet och hade stort intresse av betet så skulle de kunna bliva förhindrade att tillgodogöra sig det samma i full utsträckning. Jag tror, att om vi antaga förslaget, sådant det här föreligger, skall det komma att verka hämmande på företagsamma jordbrukare, som idka djurskötsel för sin utkomst.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Edbergs förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan. dels

*Ang. förbud
mot utsläppande
av tjur
eller hingst å
samfälld
betesmark.*

(Forts.)

ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Edberg; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 52, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Edberg.

Voteringen utvisade 59 ja, men 62 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Edberg.

§ 5.

Härpå föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av lagen den 11 juni 1915 med särskilda bestämmelser beträffande viss samfälld skogsmark inom Kopparbergs län;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 juni 1907 om bredden av hjulringar å arbetsåkdon på landet;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från Kungsörs södra kungsladugård i Västmanlands län, ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 för täckande av brist i skogshögskolans expensanslag för år 1917;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kolonisation å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående storleken å bal av torvströ eller torvmull.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

*Om provtaxering
för beräkning
av kommunal
skattskyldighet.*

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, i vad den avser förslag till förordning om provtaxering under år 1918 för beräkning av

kommunal skattskyldighet vid tillämpning av bestämmelserna i vissa förslag till omläggning av det kommunala beskattningsväsendet.

*Om provtaxe-
ring för be-
räkning av
kommunal
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

Därvid yttrade:

Herr N y l a n d e r: Herr talman, mina herrar! Emot en provtaxering, som här föreslås, kan man naturligtvis i och för sig ej ha något att invända, men jag kan ej underlata att vid detta tillfälle göra några påpekanden ägnade att framhålla, hurusom man, om man skall lägga de senaste årens konjunkturer till grund för denna provaxering, lätt kan komma till missvisande resultat, som i sig kunna innebära en fara för vårt ekonomiska liv, de ta både vad jordbruk och övriga näringar beträffar. Vad jordbruksfastigheter angår, faller det ju genast i ögonen, att den hitillsvarande taxeringen är och blir missvisande. För närvarande pagår ju också, vad jordbruksfastigheter beträffar, omtaxering. Enligt både det Eiserman-Wolckerska och det Laudénska förslaget skall emellertid till grund för taxeringen läggas endast försäljningsvärdet mot nu försäljningsvärdet och avkastningen. När man be ämker, till vilka oerhörda pris jordbruksfastigheter under sista tiden och för närvarande uppskrivats och uppskrivas, så förstår man, att en taxering efter dessa värden blir orättvis för den jordbrukare, som vill ha sin gård för lantbrukets egen skull och ej för att jobba med den. Skall skatten utgå efter värden, upptaxerade under dessa onormala förhållanden, måste detta ovillkorligen bli en hämsko för vårt jordbruk, som kan medföra ett slappnande intresse för modernäringen och därmed samtidigt en minskning i livsmedelsproduktionen.

Övergå vi från jordbruksfastigheter till fastigheter i städer, så blir resultatet av en provtaxering, lagd efter nu rådande abnorma prisförhållanden i städerna, lika missvisande. För den, som nedlägger sina besparingar i en stadsfastighet, blir skatten under dylika omständigheter en alltför tyngande börda, som kan medföra hos dem, som tänka uppföra fastigheter och däri nedlägger sina besparingar, ett minskat intresse för en sådan placering och därmed självfallet en minskad produktion av bostäder, vilket sannerligen i denna bostadsbristens tid vore djupt att beklaga.

Beakta vi sedan förhållandena inom näringslivet och konsekvenserna för detta, om skatterna sedermera skulle utgå efter de principer, som denna provtaxering skall gå efter, så finna vi genast, att vi måste anse oss nu stå vid gränsen av näringslivets förmåga att bära skattebördan, såvitt man naturligtvis ej vill ingå på att sätta upp skrankor för det privata initiativet och den enskilda företagsamheten. Det finnes och måste alltid finnas en bristningsgräns i näringarnas förmåga att bära skatter. För den, som ytligt betraktar de resultat, till vilka våra industrier och handelsföretag kommit, ser det ju ut, som om vinsterna vore oerhört stora, — och de äro ju självfallet mycket vackra. Men ser man, vart vinsterna gå, finner man snart, att det, som åtgår till konsolidering o. s. v. dock knappast

*Om provtaxe-
ring för be-
räkning av
kommunal
skattskyldig-
het.*

(Forts.)

står i proportion till de andra utgifterna. Vi äro med ett ord sagt enligt min uppfattning mycket nära gränsen för denna bristning. Härmed är icke alls meningen att på något sätt anmärka mot den beskattning, som under kristiden lagts på våra näringar, ty den har självklart varit absolut nödvändig, då det gällt för staten att skaffa medel till de stora utgifter, som under dessa tider staten måste göra. Men att dessa skatter hårt drabbat många industrier och att de, som alltid är fallet med skatter, drabbat ojämnt, är dock ett faktum. När man nu mänskligt att döma står inför dalande och fallande konjunkturer, är det min åsikt, att det är desto farligare att lägga de förutvarande högkonjunkturerna till grund för en provtaxering, om den i sin tur sedan skall bli den måttstock, efter vilken vi skola gå. Ty den konjunktur, som under dessa få år rått, har varit en blomstring, som dock nu börjar vissna.

För att i korthet belysa, till vilken grad våra näringar nu beskattas, vill jag taga några siffror. Ser man t. ex. på en förtjänst av 10.000 kronor och räknar därav hälften på krigskonjunkturvinst, blir skatten på den 1.675 kronor d. v. s. ungefär i det närmaste 17 %. Räknas denna inkomst som ren krigskonjunkturvinst, alltså så att företaget startat efter 1914, kommer man upp till en skatt på 2,325 kronor d. v. s. 23 %. Taga vi en inkomst på 20.000 kronor, finner man, att i det förstnämnda av mig åberopade fallet skatten uppgår till 3,740 kronor och i det sistnämnda fallet 5.060 kronor. Se vi på en inkomst på 100,000 kronor, som med nu gällande penningvärde dock ej är på långt när, som vi alla veta, detsamma som 100,000 kronor förut, äro vi uppe i en beskattning av 23,740 kronor d. v. s. cirka 24 % i det av mig åberopade första fallet, och i det andra fallet äro vi uppe i 33.440 kronors skatt d. v. s. 33 %. Taga vi en förtjänst på 500.000 kronor, går skatten upp till i det första fallet 146.135 kronor d. v. s. 29 % och i det andra fallet 232.385 kronor d. v. s. 46 %. Härtill kommer, att de industrier och handelsföretag eller enskilda näringsidkare, som ha dessa inkomster, ha ju en massa frivilliga utbetalningar, som många andra undvika.

Jag vill ännu en gång understryka, att meningen med detta icke alls är att på något sätt förfäktas en åsikt, att icke våra näringar skola beskattas, men jag kan dock ej underlåta, att med tanke på framtiden, våra näringars utveckling och därmed vårt lands ställning, påvisa, att man måste gå fram med försiktighet. De siffror, som jag nys nämnde, äro väl ändå sådana, att man åtminstone kan gå med på en sak, nämligen att vi ej böra gå så lånet i vår beskattning, att det blir beskattningen, som hjälper våra utländska konkurranter att hämma vårt eget näringslivs utveckling. Ty vi måste dock betänka, att vi efter kriget, såvitt man kan nu bedöma situationen, på vår egen marknad och likaså i främmande länder komma att möta en i hård konkurrens mer än någon in tränad utländsk företagsamhet, som med all sin mäktiga styrka kommer att kasta sig emot oss. Det kommer då att av oss fordras en förut i vårt näringsliv ej anad ekonomisk styrka, vilken i och för sig själv måste vara en välsignelse både för arbetsgivaren, arbetaren och landet i sin helhet. Må vi ej

heller glömma, att staten genom en alltför skarp beskattning lätt råkar i konkurrens med sig själv vid upptagande av lån, desto mer som under de närmaste åren, efter vad man kan döma, den utländska lånemarknaden kommer att vara stängd.

Vad jag med detta velat i korthet framhålla är det, att det säkerligen vore lyckligt, om man läte våra jordbrukare, handelsidkare, industrimän, sjöfartsnäringsrepresentanter och hantverkets målsmän vid denna provtaxering bedömas, vad inkomster beträffar, efter mera normala förhållanden än efter dessa under de sista åren rådande högkonjunkturer. Nu blir resultatet naturligtvis en utredning, mot vilken jag för min del icke har det ringaste att invända, men det resultat, till vilket man då kommer, måste enligt min uppfattning sedermera kritiskt granskas, så att faror utav av mig skisserad art ej behöva uppstå.

Herr talman! Jag har som sagt intet yrkande, men jag har dock ansett mig nu böra göra dessa påpekanden.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag blev litet förvånad, när jag i dag i första kammaren hörde precis samma yttrande hållas vid ärendets behandling där. Jag kan icke neka till, att såväl talaren i första kammaren och talaren här synas ha gjort något mer av denna sak, än den egentligen innebär. Andra paragrafen i denna förordning anger ju, att denna provtaxering är tillkommen, för att man skall kunna jämföra två till Kungl. Maj:ts inkomna skatteförslag, uti vilket hänseende det ena eller det andra skall tillmätas förord vid ett blivande bedömande huru man lämpligast skall lägga hela beskattningen. Vid sådant förhållande kan jag icke finna, att man skall draga sig för att vidtaga en sådan förberedande åtgärd, därför att vi befinna oss uti exceptionella förhållanden. Det vill dock förefalla mig, att de myndigheter i landet, som ha att företaga detta års taxeringar, även om dessa taxeringar infalla under en sådan exceptionell tid, icke kunna vid bedömandet av de värden, som fastigheterna ha, till grund för denna taxering lägga de onormala värden, som nu förefinnas, utan man får väl förutsätta, att de myndigheterna ha begrepp om de verkliga värden, som dessa fastigheter ha. Jag har dessutom tillåtit mig att i egenskap av chef för finansdepartementet tidigt på våren skicka ut en anmaning till vederbörande myndigheter, att de skulle bemöda sig därom. Jag har också hört, att man exempelvis i Stockholms län gått ut från, att man skulle höja fastighetsvärdet med i runt tal 15 %, och det lär väl i alla fall icke ens den siste ärade talaren vilja förfäktat den meningen, att en höjning av taxeringsvärdet med 15 % skulle bringa taxeringsvärdet över det, som är det verkliga värdet.

Jag tror emellertid, att man kan med lugn tillförsikt antaga det nu föreliggande förslaget och låta denna utredning ske, för att man efter verksällandet av denna utredning skall kunna bilda sig ett omdöme, vilket av dessa förslag skall vara det, som lämnar den största möjligheten till en så rättvis beskattning som möjligt.

Om provtaxering för beräkning av kommunal skattskyldighet.

(Ports.)

Om provtaxering för beräkning av kommunal skattskyldighet.

(Forts.)

Under den ärade talarens anförande framskyntade det också, att vi nått gränsen av beskattning. I tvivelsutan ha vi nu nått dithän, att litet var ha fått tillräckligt av det goda, som heter skatter. Jag hade för några dagar sedan en deputation av arbetare hemma hos mig, som förklarade det, att nu är situationen sådan, att vår inkomst icke giver oss möjlighet att både föda vår familj, skaffa bostad, mat och kläder till dem och samtidigt betala skat.erna, utan vi måste utsätta oss för den för oss så mycket smärtsamma ställningen att bli lagsökta för skat.ten och sätta vårt bohag i pant för att fullgöra vår skyldighet som medborgare. Även om den prekära ställning, som dessa personer och deras jämlikar råkat i under dessa exceptionella förhållanden, kanske blev något starkt framhävd, så måste jag dock säga, att från mina utgångspunkter låg det åtskilligt mera verklighet i deras jämmer över skattebördan, än det ligger i jämnern över skattebördan från de samfallsgrupper, som nu mest tala om de tryckande skat.terna. Vi måste dock komma ihåg, att det ligger mycket uti det av den siste talaren gjorda erkännandet, att inkomsterna varit särdeles goda under denna tid. Då är det naturligt, att de, som haft tillfälle att göra de goda inkomsterna, också måste bära en betydligt större del av bördan än de fat igaste. Och det är alldeles vässt, att vi för framtiden måste beträda de följda linjerna i ännu hårlare grad, även om kapitale s representanter känna skattetrycke' något mera, än de hittills känt det. Vi komma icke ifrån det. Det kapital som ligger i arbetskraf'en måste skyddas, och det går icke att fortsätta i dessa tider med en skattepolitik, som endast bottnar i indirekta skatter.

Jag har velat säga det, därför att vi kunna icke komma ifrån en höjning av taxeringsvärdena och låta även fastigheterna bära sin del av den samhälleliga bördan. Den ha de icke burit hi tills i den omfattning som varit berättigat, utan det har genom ett orättvist skattesystem varit lagt så, att fastighetsägare och särskilt jordbruksfastigheterna icke burit sin vederbörliga andel av skattebördan. Detta måste sägas ifrån, när man jämt och ständigt hör jeremiader över att man är inne på en oriktig skattepolitik. Det tror jag icke vi äro, utan vi äro tvärtom inne på rätta vägen. Men det gäller även att avbalansera förhållandena, så att vi icke heller driva för långt på den andra sidan, så att vi beskatta fastigheterna och näringarna på sådant sätt, att vi avskräcka från att hålla rörelsen igång. Jag anser att det ligger vikt på, att man rätt avväger förhållandena mellan intressena.

Men i det fall som nu föreligger till avgörande tror jag icke man behöver vara rädd för att taga förslaget tv det innebär, som jag tillä' mig säga, ingen'ing annat än en möjlighet till jämförelse mellan de båda skatteförslag, som äro utarbetade och som skola ligga till grund för ett framtida bedömande.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag ber att få upplysa herr statsrådet Thorsson om att på flera håll i Stockholms län ha taxeringarna höjts med ända till 50 %.

Särskilt skall jag be att få tacka herr statsrådet för det löfte han avgav, att taxeringen av fastigheterna skulle ske så rättvist som möjligt. Men jag vill be att få påvisa en sak — och det känna vi till litet var — att här ha tusen och åter tusen egendomar i frid och ro fått gå i jobbarehänder och betalats ofantligt många gånger mer än de varit värda i jordbrukshänseende, därför att det varit litet skog på egendomen. Dels har man haft skogen att spekulera på, och dels har man spekulerat på att lura nästa köpare, och så har det gått immerbadd i detta land. Så ha dessa egendomar till stor del styckats sönder, och fattigt folk har i nåder fått köpa några bitar, sedan priset på dessa små lägenheter har pressats upp till nästan hela köpeskillingen.

Sådana förhållanden råda litet här och var ute i landet, och därför är det synnerligen svårt att veta, hur man skall få en rättvis beskattning, och jag vill hemställa till herr statsrådet, huruvida inte, då staten nu skall kosta på ett sådant arrangemang, vilket jag också tycker är mycket lämpligt, det verkligen är skäl i att man såge till, att man finge pågra praktiska, aktningvärda män, icke alltför kammarlärdade, som kunde taxera egendomarna efter vad de verkligen äro värda, efter den inkomst de kunna anses lämna vid normal skötsel.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Jag vill bara säga, att vid denna provtaxering är det verkligen meningen, att man skall vända sig även till praktiskt folk. Kronan måste naturligtvis ha sina ombud med, men det är naturligt, att då man skall försöka verkställa denna provtaxering, skall först och främst härtill väljas praktiskt folk, så att denna provtaxering blir ett verkligt uttryck för de ekonomiska förhållandena, och samtidigt skall man vända sig till de personer inom olika orter, som äro vana att handhava dessa taxeringsfrågor. Jag kan inte tänka mig annat än att det måste gå till på detta sätt.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Därest man vill lägga de två förslag, som kommitterade ha uppgjort till grund för kommunalbeskattningen, torde det vara nödvändigt, att en provtaxering äger rum. Men man kan ifrågasätta, huruvida icke dessa förslag äro av den beskaffenhet, att de kunna betecknas såsom minst sagt otillfredsställande. Vad begär man utav en blivande kommunalbeskattning? Jo, man begär, att den måtte åstadkomma rättvisa med avseende på denna beskattning. Man begär, att de för statsändamål utgående skatterna från kommunerna må utjämnas kommunerna emellan och att inte som nu de fattigaste kommunerna få bära största skattebördan, under det att de rika samhällena gå fria. Det är de fattiga kommunerna, som ofta få bekosta undervisningen för barnen och även underhållet för åldringarna åt de rika samhällena. Vanligen är det så, att sedan barnen fått undervisning i de fattiga kommunerna, flytta de till städerna och återvända till hembygden vid äldre år. Med de förslag, som här föreligga, vinner man icke rättelse i dessa missförhållanden.

Om provtaxering för beräkning av kommunal skattskyldighet.

(Forts.)

*Om provtaxe-
ring för be-
räkning av
kommunal
skattskyldig-
het.*

(Ports.)

Förslagen äro förresten så invecklade, att taxeringsnämnderna få mycket svårt att reda sig, därest dessa förslag bleve lag. För övrigt skulle skatten tagas ut i så många olika skatteformer, att jag tror, att man har svårt att kunna få någon uppfattning även med en provtaxering om hur dessa skatter komma att verka. Det är alldeles klart, att jordbruket inte får undandraga sig den skatt som rätteligen bör ligga på detsamma, och det kan väl hända, att på sina håll taxeringsvärdena varit så låga, att jordbruket inte blivit tillräckligt beskattat, men å andra sidan tror jag, att man bör akta sig för att i vårt land återinföra en skatt, som en liberal statsminister för åtskilliga årtionden tillbaka kallade för »sekelgamla orättvisor», nämligen de gamla grundskatterna, och det är väl fråga, om inte dessa kommittéförslag gå i riktning mot att återinföra dessa grundskatter.

Jag har inet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag ber särskilt herr finansministern att låta omarbeta dessa förslag, innan de återkomma till riksdagen, ty som de nu äro, skulle man helst vilja förvisa förslagen till papperskorpen.

Herr Nylander: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet påpekade, att han hade i första kammaren hört samma yttrande som det jag nyss höll. Jag har inte haft tillfälle att höra något sådant, men det förstår jag mycket väl, att något yttrande i den riktningen där kan ha hållits, ty det är ett faktum, att en viss oro råder inför denna provtaxering, och att den oron är berättigad framgår ju av finansministerns egen förklaring, att han har ansett sig böra rikta en anmaning till vederbörande myndigheter att iakttaga en viss försiktighet och att försöka lägga de verkliga värdena till grund för taxeringen. Han ger mig alltså indirekt, och man kan säga även direkt, fullkomligt rätt, när jag påpekar riskerna av en för hög värdering. Det gläder mig, att herr finansministern, vilket jag inte visste förut, redan har påpekat detta och själv framhållit nödvändigheten utav att man söker hålla sig till en värdering, som är anpassad efter mera normala förhållanden, och det var ju just i den riktningen, som mitt nyss hållna anförande gick. Jag tror därför, att det icke åstadkommits någon skada med att jag gjorde dessa påpekanden. då vi ju i alla fall beträffande själva utgångspunkten tyckas vara överens.

Vidare talade herr finansministern om den deputation av arbetare, som varit uppe hos honom för att inför honom framlägga sina bekymmer. Ja, det är ju alldeles givet, och det är väl ingen i detta land, som inte beklagar det, att dyrtiden trycker och att den naturligtvis måste hårdast trycka de mindre inkomsttagarna. Det är ju ej heller i den frågan jag uppväckt någon debatt, ty i den punkten äro vi också ense, men frågan gäller, hur man skall kunna stoppa denna dyrtid. Om man kunde få svar på den frågan, vore jag tacksam, men det hör ju egentligen ej heller till föreliggande ämne.

Jag utgår ifrån, att jag vill hysa precis lika god omtanke om arbetarna som herr finansministern, men jag kan därför ej endast

hålla mig till just nu rådande förhållanden utan måste se även på framtiden, och då anser jag, såsom jag framhöll i det anförande jag nyss höll, att kunna vi ej nu konsolidera vår handel, vår industri, vårt jordbruk och våra näringar i övrigt så pass, att de bli mäktiga att möta den konkurrens, som kommer från utlandet efter kriget med en betydligt större skärpa än hittills, då måste även arbetarna bli lidande. Det måste bli en självklar konsekvens, och vad blir då följden? Jo, vi stå då inför den risken, att arbetarna kanske komma att emigrera, och det äro vi väl i alla fall i denna skiftande församling ense om, att något sådant måste vi försöka motarbeta. I den punkten framhöll ju också herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att man måste se till, att en viss balansering alltid äger rum vid beskattningen. Ja, det är just den saken jag också velat framhålla, nämligen vikten av balansering. Var den balanseringen upphör, det är den stora frågan, och i den punkten äro vi tydligen icke av samma mening. Jag anser, att vi äro bristningsgränsen nära och att balanseringen därmed snart upphör. Vi få se, huruvida herr statsrådet och chefen för finansdepartementet eller jag får rätt. Jag hoppas, att förhållandena komma att utveckla sig så, att balanseringen skall kunna hållas, så att de av mig nyss antydda farorna icke uppstå, ty att de farorna *kunna* uppstå, det har icke finansministern kunnat bestrida.

Vidare vill jag endast ännu en gång till slut understryka, att, som jag inledningsvis framhöll, det ej alls har varit min mening att göra någon opposition mot själva provtaxeringen utan avsikten med mitt inlägg i debatten var endast att med hänsyn till alla våra näringar med modernäringen i spetsen, framhålla nödvändigheten av försiktighet, och försiktighet är ju dock en dygd.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilson: Herr talman! Jag kunde inte annat än även jag begära ordet här för att i likhet med min kollega herr finansministern uttala min förvåning över att vid detta tillfälle upprullas en i viss mån principdebatt rörande ett beskattningsspörsmål, som realiter här icke föreligger. Här är det fråga om att bereda praktisk möjlighet att med varandra jämföra tvenne ganska skiljaktiga skatteförslag, som föreligga till prövning på regeringens bord, och att icke allenast jämföra dessa tvenne skatteförslag med varandra, utan även bereda tillfälle att jämföra verkningarna utav dessa båda skatteförslag med det nuvarande skattesystemet. Då säger den ärade talaren på stockholmsbänken, att man har gripits av en oro inför denna provtaxering. Jag må säga: vem skall behöva vara orolig över, att man skall praktiskt undersöka, hur man skall lägga ett skatteproblem, vem skall behöva känna oro inför detta, om inte möjligen då de, som hittills suttit alltför mycket gynnade och som frukta, att denna allför mycket gynnade ställning måhända genom denna provtaxering skulle uppenbaras. Måhända är det de, som känna oro, men från statsmakternas synpunkt måste jag säga, att ingen som helst anledning till oro förefinnes för att vidtaga en åtgärd, varige-

Om provtaxering för beräkning av kommunal skattskyldighet.

(Forts.)

Om provtaxering för beräkning av kommunal skattskyldighet.

(Forts.)

nom de, som skola bedöma dessa förslag, innan ett förslag slutligen lägges fram på riksdagens bord till avgörande, skola kunna bilda sig ett fast omdöme rörande deras verkan i praktiken. Här är det inte fråga om att verkställa någon som helst taxering i anledning av detta, utan det är, som jag redan sagt, bara fråga om ett medel för att sedan kunna rättvist bedöma de föreliggande skatteförslagen, icke bara sinsemellan utan även med hänsyn till det nu gällande skattesystemet, detta och ingenting annat.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av §§ 41, 69, 70 och 76 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, §§ 8, 67, 68 och 77 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad, § 48 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm samt §§ 11 och 50 i förordningen den 21 mars 1862 om landsting; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang. uppförande å ordinarie stat av viss vid armén anställd civil personal.

Härefter förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppförande å ordinarie stat av den vid arméns verkstäder eller eljest vid armén anställda, ständigt behöfliga civila personal.

I en inom andra kammaren väckt och till statsutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 46, hade herr *Borggren* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i sådant syfte, att den vid arméns verkstäder eller annorstädes vid armén anställda civila personal, som ständigt behövdes i fred som krig, bleve uppförd på fast stat, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Anderson* i Råstock och *Tengdahl*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Borggren*: Herr talman! Jag har tillåtit mig förnya den motion, som väcktes av kaptén *Liljedahl* vid 1914—1916 års riksdagar. I denna motion hemställde herr *Liljedahl* detsamma, som jag gjort i denna motion, nämligen att de hantverkare, som äro anställda vid de olika regementena, skulle uppföras på ordinarie stat.

Nu finnes det redan en del hantverkare, nämligen vid trängen och ar- tilleritygverkstäderna, som äro uppförda på ordinarie stat. Och jag vet inte, varför de hantverkare, som det här är fråga om, skola behö- va vara sämre lottade än dessa. Nu ha också dessa hantverkare vid de olika verkstäderna haft ett sammanträde, där de ha dryftat sin svåra belägenhet, och de ha där ansett och uttalat, att de borde vara berättigade till att bli uppförda på ordinarie stat. Och om de bli uppförda på ordinarie stat, så blir naturligtvis deras ställning mer tryggad, än den för närvarande är. Det förhåller sig så, att dessa hantverkare äro anställda vid verkstäderna året om. De äro såle- des icke tillfälligt anställda för en månad eller två eller för ett halvt år eller dylikt, utan de äro anställda året igenom. Och då de äro anställda året om, så tycker jag, att var och en borde kunna anse, att det är fullkomligt rättvist, att de också uppföras på ordinarie stat och därigenom få en mera tryggad ställning än för när- varande. Det har inträffat, att hantverkare, som varit anställda vid olika regementen under tio à tolv år, efter dessa tio à tolv års tjänstgöring blivit entledigade från sina anställningar, trots att de haft de bästa vittnesord från sin närmaste förman. Det kan naturligt- vis hända, att den som har högsta befälet vid en sådan verkstad vid något tillfälle kan missbruka sin ställning och anse, att den eller den personen är obehövlig, och därigenom kan en sådan hantverkare få ett avsked. Och det har inträffat, att sådana personer, som ha entledigats från en verkstad vid något regemente, sedan ha fått re- kommandation från chefen och kommit in vid en verkstad vid ett annat regemente. Detta visar ju tydligt och klart, att deras ställning icke är tryggad utan tvärtom, och att den borde bli bättre tryggad. Be- träffande avlöningen är det så, att denna är olika för de olika hant- verkarna vid de olika regementena. Detta är naturligtvis en sak, som borde ordnas så, att de få lika betalning för lika arbete vid de olika regementena. Även kan de ju bland denna personal in- träffa sjukdomsfall. De personer, som äro ordinarie anställda, de få ju då uppbära en viss del av sin avlöning vid ett sådant till- fälle. Men dessa hantverkare de få icke uppbära det minsta, utan de mista hela sin avlöning, då sjukdom inträffar. Icke heller äro dessa arbetare tillförsäkrade någon som helst semester, men det sy- nes mig, att de borde vara berättigade till att också erhålla någon liten semester. Likaså borde de få rätt att komma i åtnjutande av en pension på ålderdomens dagar. Två då de, efter att ha arbetat en mycket lång följd av år vid dessa verkstäder, bli gamla, så äro de nu icke tillförsäkrade något som helst understöd på ålderdomens da- gar. Det vore naturligtvis också fullständigt riktigt, om de tillförsäkrades någon sådan pension. Och vi skulle då kanske här i riks- dagen vid många tillfällen slippa de motioner, som komma från en- skilda riksdagsmän om att en person, som varit anställd vid det el- ler det verket, måtte tillerkännas ett understöd på ålderdomens da- gar. Över huvud taget brukar ju riksdagen alltid besluta tillerkänna sådana gamla arbetare något understöd, men i regel blir det dock så litet, att det icke blir det understöd, som han skulle vara berättigad

*Ang. uppfo-
rande å ordi-
narie stat av
viss vid armén
anställd civil
personal.*

(Forts.)

Ang. uppförande å ordinarie stat av viss vid armén anställd civil personal.
(Forts.)

till, ifall han varit uppförd på ordinarie stat och gjort inbetalningar till sin pensionskassa.

Nu säger statsutskottet i sitt utlåtande mycket kort, att det skulle föra med sig stora konsekvenser, ifall denna stora arbetarstam skulle uppföras på ordinarie stat. Ja, det är ju alltid så, att när det är någonting som man vill ha ändring i, så brukar det nästan alltid vara det enda, som utskottet har att invända, att det skulle föra med sig stora konsekvenser. Men jag tycker, att detta är en fullt rättvis sak, och jag kan icke finna annat än att åtminstone riksdagens andra kammare för sin del borde beakta denna motion och den framställning, som är gjord. Man kan naturligtvis inte utgå ifrån annat, än att dessa arbetare, som äro anställda, äro just sådana arbetare, som ovillkorligen behövas vid de olika verken. Och är det så, att de ovillkorligen behövas vid de olika verken, så är det naturligtvis också fullkomligt rättvist, att de bli uppförda på ordinarie stat.

Ja, jag kan, herr talman, för min del icke finna annat, än att den motion, som jag framlagt, är synnerligen beaktansvärd och att åtminstone riksdagens andra kammare borde beakta densamma. Jag har heller icke föreslagit annat än en utredning, och om utredningen skulle visa, att dessa arbetare lämpligen borde uppföras på ordinarie stat, så skulle jag anse det vara fullkomligt berättigat, men skulle man genom utredningen komma till en annan mening, så finge naturligtvis riksdagen då fatta ståndpunkt därtill vid det tillfället.

Jag kan, herr talman, icke annat än be att få yrka bifall till den motion, som jag framlämnat, och avslag på utskottets förslag.

Herr In g v a r s o n: Herr talman, mina herrar! Då utskottet icke kunnat tillstyrka bifall till den föreliggande motionen, så skall jag kort och gott be att få ange skälen därtill med vad utskottet självt sagt, nämligen att det varit till hänsyn till de konsekvenser, som skulle bli oundgängliga av ett bifall. Ty det förhåller sig icke alldeles så, som den ärade motionären gjorde gällande, att den personalgrupp, som han här motionerat om, är ständigt behöflig vid de olika verkstäderna och arbetsplatserna. Det förhåller sig tvärtom så, att behovet av en rätt stor del av denna personal på olika ställen är väsentligt olika vid olika tidpunkter, beroende på hur pass mycket arbetet fluktuerar. Det kan ena gången vara synnerligen brådskande, då man alltså behöver utöka personalen. Det kan vid ett annat tillfälle vara väsentligt mindre att göra, då man måste minska personalen. Envar bör därför utan svårighet kunna inse, att förslaget om att uppföra denna personalgrupp på ordinarie stat måste stöta på synnerligen stora svårigheter. Den personalgrupp, det här gäller, är till hela sin ställning närmast jämförlig med daglönarne vid marinen. Dessa ha helt visst åtskilliga önskemål olösta. Men de ha dock genom enhetligt uppträdande lyckats att i rätt väsentlig grad reglera sina förhållanden på ett sådant sätt, att de äro betydligt bättre, än de varit tidigare. Själv

har jag den uppfattningen, att den personalgrupp, som motionären här talar om, lämpligen borde handla på samma sätt.

För egen del har jag all möjlig sympati för de krav, som denna personal uppställt. Men motionären sammanblandar två ting. Han talar dels om önskvärdheten — och det gör han särskilt i sin motion — av att denna personal uppföres på ordinarie stat, och dels talar han i sitt anförande övervägande om deras bekymmersamma ställning, låga löner o. s. v. o. s. v.

Jag är enig med motionären ifråga om att förbättring bör ske. Men jag är icke enig med honom ifråga om den väg, han velat gå fram för att nå detta resultat. Jag tror, att andra vägar för det ändamålets vinnande måste väljas. Och då jag är alldeles övertygad om att ett bifall till motionen skulle för statsverket medföra överskådliga konsekvenser, så måste jag, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr talman: För min del tror jag, att riksdagen icke i längden kan undgå att taga ställning till den fråga, som här föreligger. Att hänvisa till de farliga konsekvenserna och att skrämma med dessa är, såsom den ärade motionären framhållit, ju en vanlig utväg, då man vill komma ifrån en sak. Därigenom kan man ju vinna ett eller annat års frist, det är visserligen sant. Men man är icke därigenom frågan kvitt. Jag tror, att det är bäst, att först som sist gå denna fråga verkligen in på livet.

Nu är det nog riktigt, såsom den ärade utskottsledamoten sagt, att icke alla dessa intendenturarbetare äro behövlige året om. Men många av dem äro det. Och utredningen skulle väl visa, vilka som äro behövlige och vilka som icke äro det, vilka som ständigt ha arbete och vilka som icke ha det. Och dessa, som ständigt behövas — det vore väl ändå skäl att tänka på att uppföra dem på ordinarie stat. Ty äro de behövlige året om, så behöver man väl icke tänka sig, att de skulle arbeta sämre, om de finge en mera tryggad ställning, än de nu ha. Tvärtom anser jag, att det skulle vara en fördel inte blott för arbetarna själva, att de finge en sådan ställning, utan också för kronan, som då vore tillförsäkrad att ständigt ha säker tillgång på yrkesvana och väl kvalificerade arbetare.

Med hänsyn till sin nuvarande anställning kunde dessa intendenturarbetare likställas med de extra ordinarie i verken. Och det äro vi ju alla ense om, att extraordinariesystemet icke bör uppmuntras. Utan är staten i behov av arbetare av det ena eller andra slaget, så bör också staten binda dessa arbetare vid sig och ge dem en mera fast anställning.

Nu inser jag, att det väl är fäfängt och att man icke har mycken utsikt att komma någon vart gent emot ett så gott som enhälligt statsutskott, men det skall icke hindra mig, herr talman, att i allt fall förena mig med motionären i hans yrkande, nämligen om avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Ang. uppförande å ordinarie stat av viss vid armén anställd civil personal.
(Forts.)

Ang. uppförande å ordinarie stat av viss vid armén anställd civil personal.

(Forts.)

Ty det är ingenting annat det här gäller än bara en utredning angående vilka av intendenturarbetarna, som äro behöfliga för statens räkning eller ej, vilka som ha anställning året om eller ej.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag är väsentligen förekommen av den föregående talaren, men jag har begärt ordet för att gentemot herr Ingvarson säga, att jag icke tror, att det är så särdeles lämpligt att åberopa dessa konsekvenser vid alla möjliga tillfällen. Är det så, att ett krav är rättvist och befogat ur både personalens och statsverkets synpunkt, som jag anser att det nu föreliggande kravet verkligen är, så kan man icke behöva draga sig för konsekvenserna. Vad skulle det bli för konsekvenser? Jo, endast de, såvitt jag kan förstå, att lika rättvisa och lika befogade krav från annat håll måhända därigenom skulle komma litet närmare sin lösning också.

Då frågan behandlades i statsutskottet, ansåg jag, i likhet med vad herr Leander gjorde, nu ställningen hopplös. Jag förbehöll mig i alla fall att i kammaren få uttala min sympati för motionen, och jag tror, att det är flera än jag, som känna behov av att göra det i detta sammanhang.

Det är emellertid icke nog därmed. Jag skall be att få säga några ord med anledning av vad herr Ingvarson påpekade om ett annat slags arbetare, nämligen daglönarne vid marinen. Såvitt jag kunde fatta herr Ingvarsons mening, gick den ut på, att förevarande personal i likhet med daglönarne vid marinen borde organisera sig. Därom äro jag och herr Ingvarson fullständigt eniga, att det är mycket lämpligt, men jag kan icke inse, att ifrågavarande personals möjligheter till organisation och behov av organisation försvinna därför att den upplöses på ordinarie stat. Jag har den uppfattningen, att det behovet kvarstår lika väl, och jag har dessutom, som jag nyss sade, den uppfattningen, att det skulle gagna båda parterna i högsta grad, om man kunde få en utredning av detta ärende. Det är därför, herr talman, jag ber att få instämna i herr Borggrens yrkande.

Herr Sävström: Herr talman! Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle uttala min sympati för den av herr Borggren väckta motionen om att få här ifrågavarande personal uppförd på ordinarie stat. Även om den personalen kan, såsom herr Ingvarson här antytt, genom organisation söka förbättra sina villkor, tror jag ändå, att den kommer att kvarstå i en undantagsställning, som för densamma icke är synnerligen fördelaktig.

För en tid sedan beslutade riksdagen att tilldela statens personal krigstidstillägg och krigstidshjälp. Utdelandet av dessa bidrag skulle utsträckas även till icke ordinarie befättningshavare. Så långt jag har kännedom vet jag, att vid övriga verk den icke ordinarie personalen har kommit i åtnjutande av krigstidstillägg och krigstidshjälp på ett sådant sätt, att man kan säga, att personalen blivit tillfredsställd i enlighet med riksdagens beslut. Men

när det gäller denna personal vet jag, att förhållandet är annorlunda. Riksdagen uttalade och utskottet föreslog i samband med den paragraf, enligt vilken det skulle utbetalas krigstidstillägg och krigstidshjälp åt den icke ordinarie personalen, att vederbörande myndigheter, som här hade rätt att bestämma över dessa belopp, skulle tilldela personalen krigstidstillägg och krigstidshjälp i sådan utsträckning, att det icke skulle giva personalen anledning till missnöje. Men hur har det nu skett för denna personals vidkommande? Jo, det har skett på det sättet, att den är synnerligen missnöjd, och just på den grund att den personalen står i sådan ställning har det icke varit möjligt för riksdagen att kunna föreskriva bestämmelser, som skulle vara gällande för den personalen, utan det är vederbörande verk och myndigheter, som i detta fall äro bestämmande. När man går till väga på detta sätt, är det klart, att även om personalen organiserar sig, det icke är möjligt för densamma att på det sättet öva tryck på myndigheterna, så att de kunna få sina anspråk tillgodosedda. Jag kan förstå, att det kan vara svårt och att det härvidlag kan finnas konsekvenser, som nog å böra övervägas, men jag kan icke underlåta att uttala min sympati för motionen och ber att få yrka bifall till densamma.

Ang. uppförande å ordinarie stat av viss vid armén anställd civil personal.
(Forts.)

Herr *Eriksson* i Stockholm instämde häruti.

Herr *Borggren*: Herr talman! Jag vet icke, om man kan, såsom den ärade statsutskottsledamoten herr *Ingvarson* gjorde, jämföra dessa hantverkare, som äro anställda vid de olika intendenturverkstäderna, med daglönarna vid marinen. De förra äro personer, som äro behöfliga året om, men jag tror, att de vid marinen anställda daglönarna kanske icke äro behöfliga året om utan möjligen endast vid vissa tillfällen, då arbetet är mycket brådskaende, varför man behöver taga in folk. För min del tror jag icke heller, att ett bifall till min motion skulle medföra oöverskadliga konsekvenser, utan det skulle nog mycket väl kunna gå för sig att göra en utredning beträffande möjligheten för dessa hantverkare att komma i en bättre ställning.

Nu förhåller det sig så, att det vid de olika intendenturverkstäderna finnes hantverkare, som innehaft anställning under en tid av 30—40 ar. Efter denna långa arbetstid äro de gamla och nästan utslitna. Det är då alldeles klart, att staten har viss skyldighet att underhålla dem på alderdomens dagar. Det är väl icke så gott för dessa hantverkare att, sedan de varit anställda så länge vid en staten tillhörig verkstad, gå ut och söka arbete vid en civil verkstad. Jag tror, att det är ganska svårt för dem, och jag anser för min del, att den föreliggande frågan är synnerligen behjärtansvärd och att åtminstone riksdagens andra kammare borde bifalla den av mig väckta motionen.

Herr *Ingvarson*: Herr talman! Motionären har såväl nyss som i sitt föregående anförande förbisett det väsentligaste i sin

Ang. uppfo-
rande å ordi-
narie stat av
viss vid armén
anställd civil
personal.
(Forts.)

motion. I motionen talas om den vid arméns verkstäder eller an-
norstades vid armén anställda civila personal. Motionären uppe-
höll sig här övervägande vid den personal, som är anställd vid
regementena. Denna är en ringa del av det hela. Den väsent-
ligaste delen är den, som förekommer vid arméns verkstäder. Men
denna personal gäller det omdöme, jag nyss tillät mig uttala, men
därpå har motionären icke alls velat inlåta sig, försiktigt nog för
övrigt.

När jag har tillåtit mig att göra en jämförelse med marinens
daglönare, är det kanske lämpligt att tillägga, att dessa hava med
sin sammanslutnings hjälp kommit därhän, att de hava fastställd
pensionsrätt, semester och vissa andra förmåner, jämförliga med
vad den ordinarie personalen har. De hava därutöver någonting,
om vilket jag, i olikhet med herr Leander, har den uppfattningen,
att de själva sätta stort värde på, därför att de äro yrkesarbetare,
nämligen möjlighet att kunna lämna den befattning, de för när-
varande hava och söka sig en förmanligare på annat håll. All
min erfarenhet, allt det sammanarbete jag haft under årens lopp med
dessa arbetare, säger mig, att det för dem snarare skulle vara till
olägenhet än fördel att bli upptagna på ordinarie stat. Beträffan-
de en synnerligen betydande del av den personal, som motionären
här talar om, förhåller det sig på samma sätt, men naturligtvis
icke med hela personalen, det finnes undantag, det finnes en del fall,
på vilka det omdömet träffar in, som motionären uttalar, men att
av hänsyn till mindretal-t verkställa en utredning om flertalet per-
soner, på vilka dessa förhållanden icke träffa in, är en sak som
statsutskottet icke ansett vara möjlig, och utskottet har därför yrkat
avslag å framställningen. Hade motionären begränsat sitt yrkande
till vad han här talat om i debatten, hade förmodligen frågan legat
på ett annat plan. Med den form han givit yrkandet, återstod
ingen annan utväg än den statsutskottet valt.

Jag nödgas således alltså, herr talman, vidhålla statsut-
skottets förslag.

Herr Leander: Herr talman! Jag vill blott gentemot min
vän herr Ingvarson erinra om, att även en ordinarie tjänsteman
kan erhålla avsked, om han begär det, och behöver icke vara bun-
den vid vederbörande verk, därför att han blivit ordinarie. Men
han kan icke skickas bort när som helst, i fall han är uppförd på
ordinarie stat, såsom fallet är med dem, som icke hava denna för-
mån. Även vill jag erinra om, att dessa intendenturarbetare icke
äro fullt jämförliga med varvsarbetarna till exempel. Dessa se-
nare äro ju vanliga verkstadsarbetare, men dessa skraddare, sko-
makare och andra, som arbeta på arméns verkstäder och behövas
där året om, ha en avsevärt skiljaktig ställning mot varvsarbe-
tarna. Jag tror, att de nämnda arbetarna å arméns verkstäder
skulle vara synnerligen tacksamma för att få en mera tryggad
ställning än de innehava.

Jag ber alltså, herr talman, att i fortsättningen få yrka bifall till herr Borggrens motion.

Ang. uppfo-
rande å ordi-
narie stat av
viss vid armés
anställd civil
personal.
(Porta.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 9.

Vidare förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av väckt motion om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen.

Ang. en nor-
disk freds-
kongress i
Sverige.

I en inom andra kammaren av herr *Berg* i Munkfors *m. fl.* väckt motion, nr 187, vilken hänvisats till förberedande behandling av statsutskottet, hade föreslagits, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 6,000 kronor, att ställas till Svenska freds- och skiljedomsföreningens förfogande för anordnande av nästa nordiska fredskongress.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion för anordnande under år 1919 av en nordisk fredskongress i Sverige på extra stat för samma år under tredje huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

Vid utlåtandet voro emellertid följande reservationer:

av herrar *Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, Wrangel, Widell, greve Posse, Andersson* i Skivarp, *Odqvist* och *Wiklund* i Brattfors, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas; samt

av herr *C. G. Ekman*, vilken ansett, att utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Norman, som yttrade: Herr talman! Allt sedan jag kom med i riksdagen, har här väckts motioner om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen. År 1915 väckte sålunda föreningens ordförande, herr Berg i Munkfors jämte herr Larsson i Säby motion om ett anslag av 3,000 kronor att huvudsakligen användas till resebidrag för en representant vid 1915 års världsfredskongress i San Francisco och nordiska fredsmötet i Köpenhamn. Statsutskottet avstyrkte enhälligt denna hemställan, och såväl andra kammaren som den första biföllo statsutskottets avstyrkande hemställan. År 1916 motionerade herr Lindhagen om ett anslag av 3,000 kronor till Svenska freds- och skiljedomsföreningen för bestridande av kostnader för fredsarbetets organisation och 3,000 kronor för bestridande av utgifter för en nordisk freds-

Ang. en nordisk fredskongress i Sverige.
(Forts.)

kongress 1917. Även detta år avstyrkte statsutskottet mot reservation av dess socialdemokratiska ledamöter denna hemställan, och riksdagen biföll statsutskottets avstyrkande hemställan dock först efter gemensam votering. År 1917 återkom herr Lindhagen m. fl. med en motion vari begärdes 16,000 kronor som bidrag till bestridande av föreningens kostnader för det folkliga fredsarbetets organisation, fredspropaganda, utgivande av fredslitteratur, deltagande i anordnandet av de allmänna och de nordiska internationella fredskongresserna m. m. Även detta år avstyrkte statsutskottet berörda hemställan, och riksdagen biföll statsutskottets avstyrkande hemställan även detta år vid gemensam votering. Innevarande år ha herr Berg i Munkfors jämte 48 andra motionärer i andra kammaren återkommit med en motion, vari hemställdes, att riksdagen måtte bevilja ett anslag å 6,000 kronor, att ställas till Svenska freds- och skiljedomsföreningens förtogande för anordnande av nästa nordiska fredskongress.

Statsutskottet har denna gång bifallit denna hemställan så tillvida, att den prutat ned anslaget till hälften av det begärda eller till 3,000 kronor. Men härvid har utskottet gjort en viss reservation. Utskottet säger: »Utskottet har visserligen funnit, att den av ifrågavarande förening bedrivna verksamheten icke i alla avseenden varit av beskaffenhet att lämpligen böra med statsmedel understödjas. »Det har varit antydda förhållanden som gjort, att vid föregående tillfällen statsutskottet antingen enhälligt eller dess majoritet ställt sig avvisande mot från Svenska freds- och skiljedomsföreningen framsädda krav på statsbidrag. Jag har kommit i tillfälle att något närmare taga kännedom om föreningens verksamhet och jag framhöll också arten av denna verksamhet i den debatt, som fördes här i andra kammaren den 23 mars 1915. Jag anförde då en hel del exempel på arten av denna förenings verksamhet, till exempel sasom den bedrivs under dess agitation av dess missionsföreståndare. Denna verksamhet är som sagt av den art, att utskottet ställt sig avvisande mot föreningens anslagskrav. Jag vill på samma gång, då jag ser här närvarande en av dem som är efter att ställt sig på den standpunkten, nämligen herr E. A. Nilson i Örebro, erinra om, att han också varit med om att stödja utskottet i dess avstyrkande hemställan.

Då emellertid motionen i år gällt anslag för anordnande av en nordisk fredskongress, kunde man ställa sig i viss mån förstående för kravet, och man har därför icke ställt sig fullt avvisande utan gatt med på halva det begärda anslaget. Däremot har dock i det närmaste halva utskottet ställt sig som reservationer. Dessa peka på hurasom utskottet är efter att avstyrkt hemställan ifrån ifrågavarande förening och säga, att då enahanda skal för avstyrkande av motionen även nu föreligga, man icke har ansett sig böra frångå sin förut uttalade uppfattning i denna fråga.

Jag vill också i sammanhang härmed erinra om förut av riksdagen fattade beslut om anslag till ungefär enahanda ändamål som här ifrågavarande. Riksdagen har förut i år beviljat till inter-

nationella skiljedomsbyrån i Haag 5,000 kronor, till interparlamentariska fredsbyrån i Bern 750 kronor, till interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat 750 kronor samt under vissa villkor 36,000 kronor till riksdagens interparlamentariska grupp. Riksdagen har sålunda visat sig i vida högre grad än förut frikostig gentemot anslag av denna art, och då, som jag förut nämnde, Svenska freds- och skiljedomsföreningens verksamhet varit av sådan beskaffenhet, att jag för min del icke kan anse, att den bör ha ett stöd genom statsanslag, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Strömberg m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Ang. en nordisk fredskongress i Sverige.

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Berg i Munkfors: Herr talman, mina herrar! Jag hade inte tänkt, att jag skulle behöva upptaga någon diskussion i föreliggande fråga, utan ämnat nöja mig med det resultat, vartill utskottet kommit, ehuru utskottet nedprutat det av mig begärda anslaget med 50 procent, från 6,000 kronor till 3,000, kronor för anordnande under år 1919 av en nordisk fredskongress i Sverige.

Då emellertid herr Norman även i dag liksom tillförne, då det gällt anslag till ifrågavarande förening, så mycket som möjligt sökt motarbeta frågan, måste jag säga några ord.

Herr Norman anförde även nu, att denna förenings verksamhet är av sådan art, att han icke för sin del anser, att den bör uppmuntras med statsbidrag. Då tiden nu är långt framskriden, skall jag icke ingå på något längre svaromål i det avseendet. Jag vill endast som försvar för denna förenings verksamhet säga, att vad också utskottet här uttalat, nämligen att föreningens verksamhet icke i alla avseenden varit av beskaffenhet att lämpligen böra med statsmedel understödjas, kan anföras om vilken organisation som helst. Det är ju alldeles givet, att det i varje förenings verksamhet kan finnas åtskilligt av sådan art, som man icke fullt kan godtaga. Allt här i världen är mänskligt, och även den förening, som det här är fråga om, har säkert sina brister. Den har dock ett gott syfte, nämligen att söka motarbeta det varpå herr Norman och med honom liktänkande förnämligast vilja bygga sina ideal, nämligen militarismen. Denna har fört oss till ett sådant läge, att hela Europas folk nu håller på att bli nästan fullständigt en kompakt mördarhop. När man då ser, att en förening motarbetar detta, bör väl en sådan organisation uppmuntras. Även om i dess skrifter förekommer sådant — det kan icke förnekas — som icke riktigt kan falla alla i smaken, även en del personer som icke äro så deciderade militarister som herr Norman, så lär väl detta icke vara något skäl att här motsätta sig anslaget.

Nu förhåller det sig vidare så, att förra året en nordisk fredskongress skulle anordnas, men på grund därav att föreningen, som befinner sig i mycket små ekonomiska förhållanden, icke fick statsanslag, kunde kongressen icke anordnas. Det är tråkigt att så

Ang. en nor-
disk freds-
kongress i
Sverige.
(Forts.)

blev fallet. Detta har också väckt en viss uppmärksamhet i de andra länderna, Norge och Danmark, där man vid flera tillfällen lämnat statsbidrag till den svenska föreningen liknande och på samma grund som denna byggda organisationer.

Jag vill också erinra om, att svenska riksdagen för några år sedan anslag 2,000 kronor till invigandet av fredsmomentet på svensk-norska gränsen, vilket visar, att riksdagen ju icke alltid ställt sig absolut avvisande ifråga om anslag till den folkliga freds rörelsen, något som man ju får vara tacksam för.

Det har tvistats om huruvida man borde stödja en sådan verksamhet, men det är givet, att en sådan organisation som den här ifrågavarande måste bliva utsatt för kritik, isynnerhet från det håll, till vilket herr Norman hör. Jag tycker dock, att det i riksdagen borde finnas resonans för fredstanken, isynnerhet i dessa tider, då militarismen firar sådana orgier som den gör, när man för densamma, och det även i vårt land, låter miljonerna rulla så oerhört. Jag tycker åtminstone, att det vore bra om man kunde få tankarna riktade in på den linjen, där man söker att i någon mån, om det är möjligt — och det är möjligt — spara på penningarna för dessa ändamål och i stället söka väcka till liv nya tankar för framtiden och komma därhän, att inte människor fortfarande skola få lida under ett sådant oerhört våld som nu är fallet. Det är ett skäl, tycker jag, som borde medverka till att den svenska riksdagen visar intresse för freds rörelsen och, jag hoppas åtminstone vänsterfraktionerna inom denna kammare, icke vill avslå det inom utskottet framställda förslaget utan gå med på det. Beviljandet av detta anslag vore en gärning till heder för svenska riksdagen i stället för motsatsen, som herr Norman tycks låta påskina, emedan enligt hans förmenande denna förening och dess verksamhet icke skulle hava någon betydelse för fredsarbetet.

Med dessa korta erinringar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan, dock med en ändring i motiveringen. Jag ber att få yrka bifall till det förslag i motiveringen, som framställdes av herr C. G. Ekman. Jag tycker, att kammaren borde kunna gå med på den lilla ändringen. Herr Ekmans motivering är åtminstone litet mera rättfärdig än utskottets motivering.

Herr Ingvarson: Herr talman! I likhet med den föregående talaren skulle jag nog önska för egen del både att den föreslagna summan varit något större och att motiveringen varit något annorlunda, men som förhållandena nu ligga och för att förutsättningen för att kunna få något resultat — vid förberedande behandling av frågan har man ingått på en överenskommelse, innefattande förslag av här föreliggande innehåll — icke må falla, har jag velat gå med på och stå vid den träffade överenskommelsen.

Det är första gången mig veterligt, som statsutskottets majoritet tillstyrkt bifall till en motion av denna beskaffenhet. Jag är glad över att detta har lyckats, och jag hoppas livligt, att även

riksdagens majoritet skall komma att ansluta sig till utskottets hemställan.

Det är icke någon nyhet för kammarens ledamöter, att herr Norman icke är särskilt förtjust i Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Många av oss minnas den natt för några år tillbaka, då herr Norman här energiskt bekämpade ett liknande förslag men kammarmajoriteten tog sig före att bifalla detsamma. Jag hoppas, att hans arbete här i kväll skall krönas med liknande resultat och att man skall få anledning att hälsa det med tillfredsställelse.

Jag vill i anslutning till de uttalanden, som den föregående ärade talaren gjorde, säga, att herr Norman och hans meningsfränder borde väl ändå ha en liten smula sinne för proportioner. De böra väl icke kunna bestrida att här offras ärligen i vårt land ofantliga summor för att uppfostra svenska folket, särskilt svenska folkets ungdom, till att bli så militäristisk som möjligt. Det beviljas anslag till olika områden, anslag i många fall för att om möjligt åstadkomma, som det så vackert heter, ett gott soldatmaterial av det svenska folket. Men vad gör man för att lära svenska folket att fatta och förstå fredstanken?

Såsom skäl för en avvisande hållning hänvisar herr Norman till anslag, som riksdagen lämnat till andra närbesläktade ändamål. Det har hänvisats till den lilla summan på 750 kronor, som anslagits till fredsbyrån i Bern. Det har också hänvisats till anslag, som lämnats till riksdagens interparlamentariska grupp. Men herrarna borde väl kunna inse, att det är en väsentlig skillnad mellan dessa saker. Det är väl icke någon som föreställer sig, att den lilla summa, som anslagits till fredsbyrån i Bern, kan bidra till att skapa förståelse för fredssträvandena hos de breda lagren av folket. Är det någon som föreställer sig, att det arbete, som utövas av interparlamentariska unionen och dess olika sammanslutningar, i någon större utsträckning kan komma till gagn för de breda lagren av folket? Ingen, som har tagit närmare kännedom om dessa förhållanden, kan föreställa sig det. Högern här, och närmast herr Norman i Läckeby, har gång efter annan motsatt sig varje åtgärd, åsyftande att sprida förståelse för fredstanken bland de djupa leden i vårt land, och med denna taktik fortsätter man, precis som man föreställde sig att man på den vägen skulle kunna fullständigt utestänga alla begrepp om verkligt fredsarbete, allt organiserat arbete för beredande av bättre förhållanden i världen på här ifrågavarande område. Jag finner en sådan taktik fullständigt ohållbar. Jag kan under inga omständigheter anse den försvarlig. Jag måste säga, att den är i längden till skada för landet och folket, ty den har medfört i andra länder sådana resultat, som vi nu se i världskriget. Vi, som icke vilja vara med om att denna utveckling skall få fortsätta, vi som hava klart för oss, att en ändring till det bättre måste ske, måste med nödvändighet påyrka, att åtgärder vidtagas till förhindrande av att liknande tankar och stämningar sådana

Ang. en nordisk fredskongress i Sverige.
(Forts.)

Ang. en nor-
disk freds-
kongress i
Sverige.
(Forts.)

som de, vilka drivit fram världskriget, skola breda ut sig alltför mycket här hemma.

Det är ett ytterst litet led i detta arbete som avses med förevarande framställning. Jag skall icke inlåta mig på någon diskussion av i vad mån Svenska freds- och skiljedomsföreningens arbete är praktiskt eller lämpligt anordnat. Utskottet har i sitt utlåtande i de av herr Berg i Munkfors påtalade orden givit en liten admonition i detta avseende. Jag skulle för min del önska, att man där hade uttryckt sig litet annorlunda, men det tjänar intet till att taga upp diskussion om den saken. Jag är icke heller övertygad om, att ett bifall till den motivering, som herr Berg här rekommenderade och som är avgiven i reservationsform av herr Ekman i Stockholm, skulle medföra någon nämnvärd förbättring, ty som den är skriven stänger den snarare av för framtiden möjligheten av en upprepning av ett eventuellt bifall till framställningen, och det är någonting, som jag icke vill vara med om. I sakens intresse skulle jag därför anse det vara lyckligt, om kammaren ville bifalla statsutskottets förslag, och jag hemställer därför om bifall till detta.

Herr Norman: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Berg i Munkfors påstod, såsom han även gjort vid föregående tillfällen, att föreningen hade ett gott syfte, och det syftet är att motarbeta, säger han, vad jag för min del skulle anse som det allra främsta, nämligen militarismen. Jag har vid föregående tillfällen erkänt det vackra och berättigade i fredssträvandena, men som svenska freds- och skiljedomsföreningen och enkannerligen dess missionsföreståndare herr Sundblad gått tillväga med sin agitation i landet, har denna inriktat sig på, icke att skapa fredsstämning, utan vänt sig mot själva försvarstanken över huvud taget. Jag har varit i tillfälle att följa hans arbete på mångfaldiga håll i landet, och det har varit av sådan art, att de, som han kunnat påverka med sin agitation, ha blivit ovilligt stämda mot själva försvarstanken som sådan. Vi ha ju alla varit ense om — om jag bortser från vänstersocialisterna — att vårt land skall försvaras, och vi ha varit med om att bevilja betydande belopp för det ändamålet. Försvaret ålägger vårt folk dryga bördor såväl i form av ekonomiska som personliga offer. Det matte väl vara någon mening med det, att såväl socialdemokrater som liberaler och högern här i landet äro villiga att påtaga sig och pålägga vårt folk dessa ekonomiska och personliga offer. Man anser icke tiden ännu mogen för avrustning, för avvapning. Men äro vi ense om att ett försvar behövs, skola vi då, samtidigt med att riksdagen beviljar anslag för försvarets upprätthållande, vara med om att bevilja anslag till en förening, som bedriver sin verksamhet på sådant sätt, att den ingiver hos dem, som den kan nå med sin förkunnelse, hat och ovilja mot själva försvarstanken, och som försöker göra propaganda för den uppfattningen, att det är alldeles meningslöst att försvara vårt land, och att man icke skall göra det. Jag hänvisar till för-

eningens skrifter, till Harald Svenskes bedrövliga arbeten, som utkommit på föreningens förlag och spritts genom dess försorg o. s. v.

Ett arbete av den art är det, som Svenska freds- och skiljedomsföreningen bedriver, och en sådan agitation står i bestämdaste motsats till det arbete, som vi nedlagt för att kunna vid behov trygga vår tillvaro som självständigt folk. Det är skillnad på att vara försvarsvän och vilja vidtaga åtgärder, som skola kunna trygga vårt folks existens, och att vara militarist i det ordets sämre betydelse. Jag tillbakavisar det påståendet, att jag skulle vara det senare. Jag är varm försvarsvän, och det kunna vi väl alla vara ense om, att det är meningslöst att giva anslag till försvarsändamål och samtidigt understödja en förening, som motarbetar försvaret. Herr Ingvarson, som uppträdde till försvar för majoriteten i statsutskottet, säger själv, att arbetet inom föreningen var sådant, att han för sin del skulle önska, att det vore annorlunda. Herr Ingvarson säger också, att det var nödvändigt, för att man skulle få fram det beslut man fick i statsutskottet, att göra den anmärkning, som är gjord i statsutskottsutlåtandet. Detta tillsammans med det starka understrykandet av denna anmärkning i föregående statsutskottsutlåtanden i denna fråga — och jag erinrar om, att statsutskottet 1915 var enhälligt — det tyder väl på, att man varit fullt på det klara med, att denna förening och dess verksamhet äro av den art, att något understöd från statens sida icke borde komma ifråga.

Under sådana förhållanden och då denna förenings verksamhet fortfarande bedrives efter dessa linjer, kan jag för min del icke vara med om något anslag som, om det också säges vara ämnat för en fredskonferens, likväl skall förmedlas av Svenska freds- och skiljedomsföreningen. Om jag icke missminner mig, torde det belopp, 36,500 kronor, som ställts till den interparlamentariska gruppens förfogande under vissa villkor, vara avsett åtminstone delvis till eventuellt fredskongressarbete. Under sådana förhållanden har ju för det ändamål, som motionären åsyftat, från riksdagens sida redan lämnats ett anslag. Då är det väl icke skäl i att vara med om att bevilja anslag till en förening, som därigenom skulle få en viss auktoritativ prägel över sig och bli erkänd som statsunderstödd institution, vilket jag under inga villkor kan vara med om.

Jag vill till sist såsom obefogat tillbakavisa herr Ingvarsons påstående, att jag lika såväl som högern i statsutskottet städe motsatt oss allt vad fredssträvanden heter. Fredssträvandena tror jag ha i den svenska högern en lika varm vän som några andra. Men det är skillnad på de vägar vi vilja gå, de som äro möjliga att gå, eller de som motverka ett verkligt fredssträvande. Ett herrelöst land, ett försvarslöst land är icke någon borgen för att det kommer att råda fred i landet. Finland t. ex. hade icke något försvar eller någon värnplikt. Men hurudana ha förhållandena blivit i detta demokratiska land för närvarande? Hade den finska staten haft det något annorlunda ställt på försvarsområdet, så

Ang. en nordisk fredskongress i Sverige.

(Forts.)

Ang. en nor-
disk freds-
kongress i
Sverige.
(Forts.)

kanske de prövningar och olyckor, som det finska folket nu fått underkasta sig, varit besparade detsamma.
Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Berg i Munkfors: Herr talman! Jag ämnar icke upp- taga något försvar för herr Sundblad, som herr Norman särskilt anföll för hans agitationsverksamhet. Det må han själv vid lämp- ligt tillfälle svara för. Jag vet icke huru hans ord ha fallit. Jag vill endast påpeka, att i de stadgar, som äro antagna av Svenska freds- och skiljedomsföreningen, ligger icke saken i princip på sådant sätt, som herr Norman framhållit. Jag vill på samma gång för min personliga del säga det, att jag icke är så naiv, att jag tror, att vi i en enda handvändning skulle kunna komma till avväpning, utan det är naturligtvis en procedur, som måste föregås av en hel del omständigheter och som naturligtvis i samband med en hel del andra länder måste avvecklas även i detta land. Det är för att mota en del anfall, som skett på detta område även i pressen, som jag velat säga detta.

Till sist vill jag även säga ett par ord om herr Normans varma fredstankar. Han är fredsvän han också, påstår han. Men då är det väl underligt, att han vill stå här i kammaren och motarbeta till det yttersta ett förslag, som går ut på att i någon mån för- söka vidmakthålla fredsstämning här i Norden åtminstone. Herr Norman måste väl erkänna, att den opinion till förmån för fred och neutralitet, som funnits här under kriget, har bevarat oss från att indragas i det elände, vari militarismen indragit andra länder. Men å andra sidan vet var enda en, fastän icke herr Norman och hans parti vilja erkänna det, att det finns inom det partiet en hel del s. k. aktivister, som i synnerhet i Finlandsfrågan gjort sådana uttalanden och pressat i sådan riktning på regering och folk, att man hart när kommit in i eländet, trots att vi verkligen velat be- vara vår neutralitet och trots att det finnes en sådan stark opinion för den saken.

Jag ber således att få tillbakavisa de beskyllningar herr Nor- man framkastade ifråga om Svenska freds- och skiljedomsförenin- gens verksamhet och syfte.

Herr Norman: Endast ett par ord! Högern har stått fullt solidarisk med den neutralitetspolitik, som Sveriges regering under de förutvarande krigsåren fört. Högern har givit sitt fulla erkän- nande både åt det mellanfolkliga och det nordiska fredsarbete, som igångsatts först från den Hammarskjöldska ministärens sida och sedan fortsatts. Och jag skulle vilja fråga herr Berg i Munkfors, om han kan peka på, att en enda anmärkning ifråga om de försök att främja det nordiska fredsarbetet, som gjorts under dessa år från regeringarnas sida, har framkommit från högern. Jag tror, att herr Berg blir bet på bevisningen i det fallet. Jag vågar påstå, att den svenska högern såväl i riksdagen som ute i landet givit sin fulla anslutning till den neutralitetspolitik, som sålunda

drivits. Under sådana förhållanden torde det vara åtskillig överdrift att komma med beskyllningar om att den svenska högern skulle vara av något annat kynne. Den har visat sin ärliga fredsvilja och givit sitt stöd åt fredssträvandena i den mån det varit möjligt, men den har icke velat slå in på vägar, som riskera för oss att stå alldeles utan möjlighet att upprätthålla vår självständighet, om den skulle angripas.

Ang. en nordisk fredskongress i Sverige.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ärendet väckta motioner.

Ang. understöd åt småbrukskolonien Emaus.

I en till riksdagen avlåten den 12 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 188, vilken överlämnats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje på extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor, att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde.

Vidare hade i två lika lydande, till statsutskottet remitterade motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 155, av herr *Fant* och den andra inom andra kammaren, nr 363, av herrar *Åkerlund* och *Karlsson* i Vätö, föreslagits, att riksdagen måtte till understöd åt berörda koloni på extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämde.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i vad desamma skilde sig från propositionen, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Åkerlund: Herr talman! Det är naturligtvis icke gott att uppträda mot ett enhälligt statsutskott, men det har dock hänt förut, att kammaren gått ifrån ett statsutskotts förslag, även då utskottet varit enhälligt, när det gällt att främja ett fosterländskt och opartiskt arbete, särskilt då det gällt strävan att hjälpa upp småfolket ur nöd och elände. Sådant är förhållandet med denna koloni.

Det var en kvinna, som hade en liten förmögenhet. Hon vistades här i Stockholm och någon annan storstad också, tror jag, och hon fick se allt det elände och all den nöd, som där rådde.

Ang. understöd
 åt småbruks-
 kolonien
 Emaus.
 (Forts.)

Hon tog till sitt levnadsmål att hjälpa upp dessa fallna kvinnor, så långt i hennes förmåga stod. Hon offrade all sin tid och hela sin förmögenhet på detta, och hon lyckades på ett alldeles utomordentligt sätt. Medan man märkt, att bland dem, som tagits om hand av de större anstalterna, återfallen sorgligt nog varit talrika många gånger, så tror jag knappast att ett enda återfall har inträffat här, tack vare det trägna, goda och hälsosamma arbete i det fria, som dessa kvinnor fått utföra. Hon har sålunda gjort en sann patriotisk gärning, för vilken hennes minne må äras.

Hon är nu bortgången, men hennes arbete har upptagits av andra lika trägna personer, som lika mycket ivra för hennes syfte. Det är nu fråga om, huruvida de skola kunna reda sig och denna koloni äga bestånd eller icke. Statsutskottet har ju välvilligt föreslagit ett anslag utav 2,500 kronor, men detta anslag räcker ju inte ens till att täcka de skulder i vilka kolonien mest sätta sig tack vare dessa kristider, som vi litet var kända verkningarna av. Jag tror, att så som den avlidna har upparbetat jordbruket på detta lilla ställe, har detta, jämte några små gåvor från olika håll, förut nära nog räckt till att underhålla kolonien, men sedan kristiden kom till, är det så gott som omöjligt, och det kunna herrarna fatta litet var. Riksdagen har ju litet emellanåt, och särskilt i år, varit frikostig på medel till vida mindre behjärtansvärda ändamål än detta, och jag vågar — det är inte första gången jag gör det i liknande fall — hoppas, att åtminstone denna kammare måtte behjarta denna så ytterst viktiga sak, så att inte detta företag må falla i spillror. Såväl socialstyrelsen som utskottet ha ju antytt, att det skulle medföra farliga konsekvenser att gå längre än utskottet föreslagit. Vilka konsekvenser skulle det då kunna medföra? Såvitt jag kan tänka mig, kan det inte bli annat, än att om man inte beviljar detta anslag på 5.000 kronor, måste den här välsignelsebringande anstalten upphöra, och jag tror inte, att andra kammaren vill gå med på det.

Man har också påvisat, att under den senaste tiden har en del byggnader uppförts, och därför har egendomen stigit i värde. Ja, det veta ju herrarna litet var, att när lyxbyggnader uppföras, som inte kunna hyras ut, så medför det inga inkomster utan utgifter, och den argumenteringen säger sålunda ingenting.

Emellertid, herr talman, är här förhållandet det, att om inte riksdagen beviljar detta anslag, är jag fullt övertygad om att denna anstalt måste upphöra, och det vore i sanning sorgligt. Jag hoppas som sagt, att andra kammaren icke vill vara med om något sådant och anhåller därför få yrka bifall till den av mig och herr Karlsson avgivna motionen.

Herr Jansson i Falun: Det är klart, att jag för min del inom utskottet icke skulle ha haft något emot, att tillstyrka bifall till den motion, som här framförts av herrar Åkerlund och Karlsson, men vid den förberedande behandlingen på utskottsavdelningen restes motstånd mot att lämna något anslag över huvud taget, och

det har därför för oss som behjärtade detta krav, varit av synnerlig vikt att se till att kunna vinna majoritet åtminstone för Kungl. Maj:ts förslag. Det har ju även framhållits ifrån de myndigheter, som haft att yttra sig, att ett beslut i överensstämmelse med motionens yrkande skulle medföra en hel del konsekvenser, och jag tror, att man inte får vara alldeles blind för den saken. Vi ha ju i alla fall en massa sadana här filantropiska inrättningar, vilka sannolikt skulle komma och begära anslag, den ena efter den andra. Jag antar att deras verksamhet i många fall är i lika stor grad berättigad till statsunderstöd som här ifrågavarande anstalt och att även de kunna påvisa, att de utföra ett välsignelsebringande arbete, och då är det ju självklart, att staten skulle få en hel del utgifter för sådana ändamål. Men jag ber att få säga, att är det så, att kammaren här skulle behaga bifalla motionen, skall jag för mitt vidkommande inte alls betrakta detta såsom ett desavuerande utav min uppfattning, ty jag skulle mycket väl ha kunnat vara med om att bevilja det högre anslaget, fastän det förefaller mig, när det nu är första gången som denna koloni gjort en framställning om ett anslag, att man skulle kunnat nöja sig med ett mindre belopp. Visar det sig sedan, att anstalten inte kan själv anskaffa de medel, som ytterligare erfordras, må ju man komma igen och då försöka utverka en förhöjning i det belopp som man kan anse sig behöva.

För övrigt äro de svårigheter, som detta företag råkat i, om jag inte missminner mig allt för mycket, beroende på att man nybyggt där, och det är självklart, att man inte skall nybygga varje år, utan att detta är en utgift av övergående natur.

Jag anser därför skäl föreligga att bifalla utskottets förslag, och ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bogren: Herr talman! Jag tror, att detta lilla ärende, vi kunna kalla det så, dock är mycket behjärtansvärt, så behjärtansvärt, att kammaren torde göra rätt i att gå med på motionärernas yrkande härvidlag. Det är alldeles riktigt, att detta är ett enskilt företag, men det är ett företag av den art, att vi skulle ha alla skäl att vara glada, om många sådana företag uppstode. Vad först och främst beträffar den rent humanitära innebörden därav, behöver jag här icke vidare ingå på den. Kammarens ledamöter ha samtliga varit i tillfälle att taga del av vad denna lilla anstalt har för humanitär uppgift, nämligen att vara ett stöd för de unga kvinnor, som äro i fara att komma på sidan av den rätta vägen så att säga, i fara att råka i sedlig förvillelse, den vill taga hand om dessa, giva dem det stöd deras svaga karaktär är i behov av samt utbilda dem till samhällsnyttiga och goda medborgarinnor. Detta gör itrågavarande sällskap, K. F. U. K., liksom den avlidna fröken Winqvist gjorde, på så sätt, att man uppfostrar dem till goda tjänarinnor för landsbygden. De få på denna lilla mönstergård lära sig alla sysslor, som kunna förekomma vid en lantgård från

Ang. understöd
åt småbruks-
kolonien
Emaus.
(Forts.)

*Ang. understöd
åt småbruks-
kolonien
Emaus.
(Forts.)*

trädgårdsskötsel till alla arter av husdjursskötsel samt handarbete. Det är också, har det berättats mig, en formlig rusning av arbetsgivare, som söka få dessa tjänarinnor i sin tjänst, sedan de som regel ha arbetat i tvenne år på denna anstalt. Därför se vi också, att inte endast lantbruksstyrelsen har uttalat sig fördelaktigt om detta företag utan dels har också jordbrukskonsulenten i Stockholms län vitsordat, att den lilla gården skötes på ett sätt, som gör, att den står i högsta kultur, dels har magistraten i Norrtälje, som mycket väl känner till förhållandena, också givit den sina amplaste vitsord, i det den säger, att verksamheten ifråga bedrivs på ett synnerligen framstående sätt och till stort gagn. Nu har denna lilla anstalt, som herrarna se, i sjuåttio år arbetat med frivilliga gåvomedel utan att ha haft något statsunderstöd. Det är sant vad den ärade utskottsledamoten sade, att dess skuld från 1916 delvis beror på nybyggnad, men den innevarande kristiden har gjort, att dess verksamhet under 1917, om vi se bort från skulden från 1916, orsakat den en ökad skuldsomma på 2,538 kronor. Dess skuld är sålunda för närvarande mellan 3 och 4 tusen kronor och att nu bevilja ett anslag av 2,500 kronor är visserligen mycket gott och vackert, men det lyfter inte bekymren från den. Jag anser, att då dessa personer, som här arbeta, offra tid och krafter för ett mycket gott ändamål, böra vi hjälpa dem, så att de inte behöva gå och draga med en ledsam skuldbörda, varför jag, herr talman, vädjar till denna kammare att bifalla herr Åkerlunds yrkande och bevilja det lilla anslaget på 5,000 kronor.

Häruti instämde herr *Branting*.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 78, i anledning av Kungl. Majt:s i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens järnvägslånefonder.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Vidare föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1918 gjorda framställning om ökning av länefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby; och

nr 80, i anledning av väckt motion om anläggande av en statsbana mellan Tureberg och Kapelskärs hamn.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Statsutskottets utlåtande, nr 81, i anledning av väckt motion angående upprättande av reguljär ångfärjeförbindelse mellan Sverige och Finland föredrogs härefter; och yttrade därvid

Ang. ångfärjeförbindelse mellan Sverige och Finland.

Herr Nylander: Herr talman, mina herrar! Trots den långt framskridna tiden ber jag att i denna för vårt land dock så viktiga fråga få säga ett par ord.

Även om de politiska förhållandena österut sedan en tid för vårt land omöjliggjort mera intima handelsförbindelser med Finland och Ryssland, så hade det dock givetvis varit för oss en ofantligt stor nationalekonomisk fördel, om vi långt före detta hade haft våra kommunikationer och sjöfartsförbindelser österut modernt och från kommersiell synpunkt tillräckligt effektivt ordnade. Även om dylika kommunikationer förut varit av behovet påkallade, torde detta ännu mera bli fallet i framtiden, när handelsförbindelserna, som vi hoppas, så småningom åter komma i gång. Men svårigheten att nu få denna fråga ekonomiskt löst är ju större än någonsin på grund av de oerhört höga kostnader, som äro förenade med realiserandet av de gamla planerna på förbättrade ångbåtsförbindelser och särskilt en ångfärjeförbindelse med Finland eller Ryssland. Men att nödvändigheten av förbättrade förbindelser österut är och blir större än tillförne är visst, ty av allt att döma kommer den internationella konkurrensen på den ryska marknaden att växa i intensitet, varför det just för oss blir nödvändigt att skaffa oss de bästa och mest effektiva medel, som kunna tänkas, för att underlätta våra affärer med dessa länder. Bland de medlen intaga ju, som var och en förstår, kommunikationerna en av de viktigaste platserna.

Att snarast möjligt få sådana åtgärder till stånd, som kunna bevara oss från risken att i kommunikationshänseende stå sämre ställda än våra konkurrenter på den ryska marknaden, var det som utgjorde motivet för den motion, som nu av statsutskottet avstyrkes. I de få rader, varmed statsutskottet avstyrker motionen, hänvisas till en skrivelse från järnvägsstyrelsen, vilken i sin tur hänvisar till kommitterades för utredning rörande utveckling av sjöfartsförbindelserna mellan Sverige och Ryssland utlåtande av den 16 december 1916. I nämnda utlåtande finnes ett bestämt avstyrkande av den i denna motion framlagda tanken på att låta en ångfärjeförbindelse utgå från Stockholm. Detta avstyrkande grundar

Ang. ångfärje-
förbindelse
mellan Sverige
och Finland.
(Forts.)

sig på kommitterades åsikt, att skärgården utgör ett ytterst allvarligt hinder för en ångfärjeförbindelse med hänsyn till risken för tjocka och isförhållanden. Navigering av stora ångfärjor i Stockholms vidsträckt skärgård skulle enligt kommitterades mening i hög grad äventyra linjens driftsäkerhet och turernas punktlighet. Det är därför nödvändigt, att ångfärjesträckan i hela sin längd är förlagd till fritt och öppet vatten, och därför anse kommitterade, att man som svensk utgångspunkt helst bör taga Kapelskär eller eventuellt Nynäshamn. Det är endast detta som såges till motivering för avslag på indragandet av en linje till Stockholm.

Nu har emellertid på sätt och vis frågan kommit i ett annat läge genom det beslut riksdagen fattat om uppreppande av Ox-djupet, ty därigenom går åtminstone ett av hindren bort. För övrigt torde navigeringssvårigheterna kunna övervinnas, och med den höga ståndpunkt sjöfarten i tekniskt hänseende nu intager tror jag, att de svårigheter, som kommitterade här framhållit, kunna minskas.

Men det har, sedan kommitterade avgåvo sitt betänkande, tillkommit ett nytt faktum, som enligt min uppfattning är av största vikt vid bedömandet av denna fråga, nämligen den under anläggning varande Stockholms stora frihamn, som vad lastnings- och lossningsanordningar, djup, magasiner och depåer m. m. beträffar blir den tänkbart bäst utrustade platsen. En gång färdig kommer den att vara lika stor som Köpenhamns frihamn och kommer som sagt att utrustas med de mest moderna anordningar. Då blir det givetvis från svensk exportsynpunkt, ur vilken jag här bland annat talar, till stor fördel, om en svensk-rysk ångfärjeförbindelse kunde dragas in just till huvudstaden och till dess frihamn. Då hela denna frihamn och dess stora fördelar för Mellan-Sverige, dess import- och exporthandel, dess industri och hantverk liksom dess jordbruk emellertid ej kunnat bli föremål för kommitterades behandling, enär frihamnen blev beslutad först i juni i fjol, under det att kommitterades betänkande avgavs i december 1916, så anser jag mig förpliktad att vid detta tillfälle — utan att dock göra något yrkande — fästa uppmärksamheten på önskvärdheten av en undersökning från Kungl. Maj:ts sida om lämpligheten av att, med hänsyn till det av mig nyss omnämnda nya faktum, draga in den planerade ångfärjeförbindelsen till Stockholms frihamn, eventuellt med ett ångfärjeläge för persontrafik på någon punkt i den yttre skärgården, till vilken järnvägsförbindelse då naturligtvis skulle upprättas.

Jag anser mig böra göra detta påpekande med desto större skäl, som jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på, att utbyggandet av Stockholms hamn pågår så raskt, att vi redan i höst beräkna ha den första delen färdig, så att vi där kunna börja, om ock i mindre skala, med modern frihamnsrörelse.

Utan att för övrigt ingå på de stora fördelar, som en sådan anordning av linjen skulle erbjuda för vår industri och våra han-

delsföretag liksom för vårt jordbruk inom stora delar av Sverige, vill jag till slut endast starkt stryka under risken av att ej så snart som möjligt göra allt vad som göras kan till lösandet av denna fråga. Jag hoppas därför, att även om denna motion nu faller, statsmakterna skola med största uppmärksamhet följa dessa frågor för att som sagt vid första möjliga tillfälle, som kan erbjuda sig, söka komma till definitiv överenskommelse med våra östra grannländer.

*Ang. ångfärje-
förbindelse
mellan Sverige
och Finland.*

I det jag uttalar denna förhoppning, har jag emellertid som sagt, herr talman, med hänsyn till frågans nuvarande läge intet yrkande, utan vill endast med detta ha framhållit faran av ytterligare dröjsmål.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Thore*.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa tjänstemän vid statens järnvägar att för åtnjutande av arvodesförhöjning tillgodoräkna sig tiden för sin tjänstgöring såsom ordinarie tjänstemän under år 1916 såsom helt år; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrivelse för linjeförmanen vid telegrafverket J. A. Norrströms stärbhus att ersätta visst förkommet belopp m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 5 juni 1909 angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension.

Utskottens i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 15.

Herr *Vennerström* avlämnade två utav honom *m. fl.* undertecknade motioner, nämligen:

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; och

nr 399, angående första kammarens avskaffande och införande av enkammerssystem.

Dessa motioner bordlades.

§ 16.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen

nr 160, angående åtgärder för inrättande av badanstalter i större befolkningscentra och å landsbygden m. m.;

nr 161, angående utarbetande av en redogörelse över de förluster av människoliv och egendom, som sedan världskrigets början inträffat inom svenska handelsflottan; och

nr 162, angående vidtagande av åtgärder för den värnpliktiga ungdomens utbildning i yrkestekniska ämnen.

§ 17.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet

nr 41, angående ändring i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 42, angående ändring i instruktionen för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna;

nr 43, rörande förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förevarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklARATIONER;

nr 44, angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914;

nr 45, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk m. fl.;

nr 46, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare vid riksbanken m. fl.;

nr 47, angående viss nedsättning av sockerskatten;

nr 48, angående lag med vissa bestämmelser om sjöfynd m. m.;

nr 49, angående tillfällig höjning av postavgifterna;

nr 50, angående höjning av de valda kyrkomötesledamöternas arvoden;

nr 52, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 53, angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst;

nr 54, angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 55, rörande förslag om viss ändring i lagen angående handelsregister, firma och prokura;

nr 56, angående förslag till särskild lag mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser m. m.; samt

nr 57, angående förordningar om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt och 8 § i förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast egendom samt av inkomst.

§ 18.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ökade medel till bestridande av resekostnader för fornminnesvården;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för tandläkarinstitutet att till statsverket inleverera vissa medel;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsarvoden åt vissa extra ordinarie ämneslärarinnor vid allmänna läroverk;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för tillförordnade folkskolinspektören Knut Bernhard Kjellmark för uppflyttning i högre lönegrad;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för utgivande av tidskriften Biblioteksbladet;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag å tilläggsstat för år 1918 till det frivilliga brandväsendet;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av bidrag till svenska stadsförbundets verksamhet; och

nr 92, angående sättet för täckande av det för beredande av rörelsekapital för bränslekommissionen under år 1918 beviljade anslag;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av herr Kjellbergs motion, nr 301, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående medverkan från statens sida till pensionering av viss arbetskraft vid enskilda sociala anstalter;

nr 9, i anledning av herr Welins motion, nr 21, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om medverkan från statsverkets sida till uppförande av bostadshus; och

nr 10, i anledning av herr Petterssons i Södertälje motion, nr 270, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av s. k. arbetskamrar; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Johansson</i>	i Hässlås	under 9 dagar fr. o. m. den	1 maj,
»	<i>Anderson</i>	i Knapasjö	» 6 » » »	29 april,
»	<i>Sjölander</i>		» 2 » » »	2 maj,
»	<i>Hedin</i>		» 4 » » »	29 april,
»	<i>Johanson</i>	i Huskvarna	» 4 » » »	29 »
»	<i>Olsson</i>	i Ramsta	» 3 » » »	28 »
»	<i>Olsson</i>	i Norrhyttan	» 4 » » »	28 »
»	<i>Johanson</i>	i Hallagården	» 8 » » »	1 maj,
»	<i>Bogren</i>		» 2 » » »	27 april,
»	<i>Eliasson</i>		» 8 » » »	29 »
»	<i>Svensson</i>	i Kompermåla	» 8 » » »	29 »
»	<i>Sköld</i>		» 5 » » »	30 »
»	<i>Wikström</i>		» 5 » » »	29 »
»	<i>Danielsson</i>		» 5 » » »	30 »
»	<i>Röing</i>		» 4 » » »	1 maj,
»	<i>Sjöström</i>		» 6 » » »	29 april,
»	<i>Igel</i>		» 9 » » »	2 maj,
»	<i>Persson</i>	i Fritorp	» 5 » » »	30 april,
»	<i>Karlsson</i>	i Fjäl	» 8 » » »	29 »
»	<i>Leo</i>		» 6 » » »	29 »
»	<i>Nilsson</i>	i Bonarp	» 5 » » »	29 »
»	<i>Sjöblom</i>		» 5 » » »	28 »
»	<i>Hammar skjöld</i>		» 3 » » »	29 »
»	<i>Törnkvist</i>		» 4 » » »	30 »
»	<i>Kahlström</i>		» 5 » » »	30 »
»	<i>Johansson</i>	i Trollhättan	» 4 » » »	29 »
»	<i>Carlson</i>	i Herrljunga	» 8 » » »	29 »
»	<i>Ryberg</i>		» 6 » » »	1 maj,
»	<i>Lithander</i>		» den 1 maj,	
»	<i>Persson</i>	i Tofta	» 8 dagar fr. o. m. den	1 maj,
»	<i>Werner</i>		» 8 » » »	30 april,
»	<i>Carlström</i>		» 8 » » »	29 »
»	<i>Nilsson</i>	i Landeryd	» 6 » » »	29 »
»	<i>Åkerlund</i>		» 2 » » »	29 »
»	<i>Rehn</i>		» 6 » » »	2 maj,
»	<i>Borggren</i>		» 4 » » »	1 » och
»	<i>Persson</i>	i Björsbyholm	» 8 » » »	1 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10,38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.